

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สำนักบรรณสารสนเทศ

วิทยานิพนธ์ - หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน
แบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี

นายสุนทร แยมศรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2544

ISBN 974-645-074-3

**Gender Roles for Participatory Community Development Plan for
Agricultural Extension in Phetchaburi Province**

Mr. Suntorn Yamsri

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
The Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension
School of Agricultural Extension and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University

2001

ISBN 974-645-074-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทชาย-หญิงในการวางแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี

ชื่อและนามสกุล นายสุนทร แยมศรี

แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร

สาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
2. รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เจียวหวาน
3. รองศาสตราจารย์บุญเสริม หุดะแพทย์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ) ประธานกรรมการ

.....
(รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เจียวหวาน) กรรมการ

.....
(รองศาสตราจารย์บุญเสริม หุดะแพทย์) กรรมการ

.....
(อาจารย์ ดร.นันทา บุรณะธนัง) กรรมการ

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

.....
(รองศาสตราจารย์สุนีย์ ศิลพิพัฒน์) ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่.....23.....เดือน.....กรกฎาคม.....พ.ศ. 2545.....

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน และรองศาสตราจารย์ บุญเสริม หุตะแพทย์ ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ขลิบทอง และคณาจารย์ของสาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ดร.นันทา บุรณธนัง กองแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำ วิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ให้ทุนสนับสนุนในการ ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้ผู้สนใจการศึกษาทั้งหมด

สุนทร เข้มศรี

กรกฎาคม 2545

ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทชาย-หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี
ผู้วิจัย นายสุนทร เข้มศรี ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) อาจารย์ที่ปรึกษา

(1) รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2) รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน (3) รองศาสตราจารย์บุญเสริม
หุตะแพทย ปีการศึกษา 2544

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาย-หญิง
ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม (2) ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-
หญิง ในขั้นตอนต่างๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม (3) ศึกษาความแตกต่างของบทบาท
การมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง ในขั้นตอนต่างๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
(4) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย-หญิง ที่เกี่ยวกับการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วน
ร่วม

ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมี
ส่วนร่วม ในพื้นที่อำเภอเมืองเพชรบุรี อำเภอชะอำ และอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 540 คน คัดเลือกกลุ่มตัว
อย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 222 คน แบ่งเป็นเกษตรกรชาย 111 คน เกษตรกรหญิง 111 คน
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรม SPSS for Window สถิติที่ใช้ในการอธิบาย
ลักษณะข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความแตกต่างของข้อ
มูลโดยใช้ค่า t-test

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรชายส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 44 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาระดับ
อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน เป็นหัวหน้าครอบครัว มีส่วนน้อยที่มีตำแหน่งทาง
สังคม ส่วนมากมีอาชีพหลักโดยการทำไร่ อาชีพรองเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยครอบครัวละ 18 ไร่ มีรายได้เฉลี่ย
75,513 บาท และมีรายจ่ายเฉลี่ย 86,234 บาทต่อปี ส่วนเกษตรกรหญิง ส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 42 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการ
ศึกษาระดับอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน เป็นแม่บ้านของครอบครัว มีส่วน
น้อยที่มีตำแหน่งทางสังคม ส่วนมากมีอาชีพหลักโดยการทำไร่ อาชีพรองเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยครอบครัวละ 17
ไร่ มีรายได้เฉลี่ย 69,725 บาท และมีรายจ่ายเฉลี่ย 85,603 บาทต่อปี (2) เกษตรกรชาย-หญิง เกือบทั้งหมด มีบทบาทในขั้น
ตอนต่างๆ ของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีบทบาทในการมีส่วน
ร่วมอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง (3) เกษตรกรชาย-หญิง มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตร
ระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม แตกต่างกัน ในขั้นตอนการเตรียมการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วน
ร่วม โดยเกษตรกรชายมีบทบาทในการมีส่วนร่วมมากกว่าเกษตรกรหญิง ส่วนในขั้นตอนอื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกันใน
ทางสถิติ (4) เกษตรกรชาย-หญิง มีปัญหาในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการ
เตรียมการก่อนดำเนินการจัดทำแผน โดยเฉพาะกิจกรรมในการคัดเลือกตัวแทนชุมชน ซึ่งเกษตรกรชาย-หญิง เสนอแนะให้
ผู้นำชุมชนและเกษตรกรในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกเอง โดยมีการประชุมชี้แจงให้คนในชุมชนทราบก่อน

คำสำคัญ บทบาทชาย-หญิง การจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม จังหวัดเพชรบุรี

Thesis title: GENDER ROLES FOR PARTICIPATORY COMMUNITY DEVELOPMENT PLAN FOR AGRICULTURAL EXTENSION IN PHETCHABURI PROVINCE

Researcher: Mr. Suntorn Yamsri ; **Degree:** Master of Agricultural (Agricultural Extension); **Thesis advisors:** (1) Dr. Benjamas Yooprasert, Associate Professor; (2) Mr. Bumpen Keowan, Associate Professor; (3) Ms. Bunserm Huthapat, Associate Professor; **Academic year:** 2001

ABSTRACT

The objectives of this research were to study: (1) the basic socio-economic conditions of male and female farmers taking part in the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion. (2) the participatory roles of male and female farmers in the various stages of the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion. (3) the differences in participatory roles of male and female farmers in the various stages of the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion. (4) the problems and recommendations of male and female farmers in connection with the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion.

The subjects studied consisted of 540 male and female farmers in Muang, Cha-am and Ban Lat Districts of Petchaburi Province who took part in the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion. Simple random sampling was employed to select 222 of these farmers for the sample group, of which 111 were male and 111 were female. Data were collected through interview questionnaires and analyzed using the SPSS for Windows computer program. The statistics used to explain the character of the data were frequency, percentage, mean, maximum and minimum values, and standard deviation. Differences in the means of groups were analyzed using the t-test.

It was found that: (1) The male and female farmers studied had an average age of 45, followed Buddhism and had completed compulsory education. Their families had lived in the community for generations. The average number of family members was 4-5 and a majority of the male farmers were the heads of their families and female farmers were members of the households. Their main occupation was plantation farming, while their secondary occupation was the rearing of animals. Their average landholding was 17-18 rai. The average income of males was 75,513 baht per year and the average expenditure was 86,234 baht per year while the average income of female farmers was 69,725 baht per year and the average expenditure was 85,603 baht per year (2) Almost all the male and female farmers took part in the participatory stages of the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion, with the level of their participation being less to moderate. (3) There were gender differences in their participatory role at the preparatory stage for the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion, with male farmers having a greater participatory role than females. At the other stages, there were no statistically significant differences between males and females. (4) Male and female farmers had problems at the preparatory stage, prior to carrying out the preparation of plans, based on community participation, for community-level agricultural promotion, particularly in relation to activities for the selection of community representatives.

The male and female farmers recommended that community leaders and farmers in the community should carry out the selection themselves, having previously held a meeting to inform community members.

Keywords: Gender roles, Participatory Community Development Plan for Agricultural Extension, Phetchaburi Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	3
สมมติฐานการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชาย-หญิง.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทตามเพศ.....	9
การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม.....	14
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	18
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	20
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	20
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	21
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	22
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	22
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	24
ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตร ระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม.....	24
บทบาทและความแตกต่างของบทบาทการมีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริม การเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง.....	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย-หญิง ในการวางแผนส่งเสริม การเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม.....	46
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	48
สรุปผลการวิจัย.....	48
อภิปรายผลการวิจัย.....	51
ข้อเสนอแนะ.....	52
บรรณานุกรม.....	54
ภาคผนวก.....	58
ก แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย.....	59
ข บทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตร ระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง.....	68
ประวัติผู้วิจัย.....	72

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกรชาย-หญิง.....	27
ตารางที่ 4.2 อาชีพหลักและอาชีพรองของเกษตรกรชาย-หญิง.....	35
ตารางที่ 4.3 พื้นที่ถือครอง พื้นที่ทำการเกษตรและรายได้ของเกษตรกรชาย-หญิง.....	36
ตารางที่ 4.4 บทบาทการมีส่วนร่วมและความแตกต่างของบทบาทการมีส่วนร่วมของ เกษตรกรชาย-หญิง ในขั้นตอนต่างๆ ของการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตร ระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม.....	42
ตารางที่ 4.5 ประเด็นปัญหาต่อการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม....	46
ตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ดำเนินการในขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตร ระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม.....	47

ญ

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย..... 4

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาเน้นการเพิ่มผลผลิตภาคเกษตรและการปรับปรุงโครงสร้างด้านอุตสาหกรรม เพื่อมุ่งเน้นไปสู่การผลิตเพื่อการส่งออก การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่ ในการพัฒนาท้องถิ่นและชนบทจะต้องมีการกำหนดนโยบายและการวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่นและชนบทเป็นในลักษณะจากบนสู่ล่าง (Top – Down Approach) คือการกำหนดโครงการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลโดยส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการในลักษณะสั่งการตามหน้าที่ความรับผิดชอบ ไม่ได้สอบถามความต้องการของบุคคลเป้าหมาย จึงมีผลทำให้การพัฒนาท้องถิ่นและชนบทไม่ตรงตามความต้องการ และสอดคล้องกับสภาพปัญหาของท้องถิ่นและชนบทหรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Basic Needs) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จึงได้กำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและพึ่งพาตนเอง โดยการกำหนดนโยบายและการวางแผนในการพัฒนาจะต้องมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

แผนการส่งเสริมการเกษตร เป็นส่วนหนึ่งภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งในอดีตเป็นแผนการพัฒนาในลักษณะจากบนลงสู่ล่าง (Top –Down Approach) ต่อมาในปัจจุบันเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้กำหนดนโยบายให้การจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรเป็นไปในลักษณะล่างขึ้นบน (Bottom up Approach) หรือเรียกว่า “การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม” (Community Participatory Agricultural Extension Planning) ซึ่งเป็นการดำเนินโครงการโดยอาศัยข้อมูลและความร่วมมือจากระดับล่าง (Bottom up Approach) เพื่อให้โครงการนั้นสามารถปฏิบัติได้ในท้องถิ่นนั้นและตอบสนองความต้องการของบุคคลเป้าหมายได้ตรงประเด็น และได้รับความร่วมมือจากบุคคลเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจต่อโครงการและกำหนดรายละเอียดโครงการตลอดจนมีส่วนร่วมปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงโครงการ (รฐ ศิริสัตย์ลักษณ์

การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการ โดยคัดเลือก เกษตรกรซึ่งเป็นตัวแทนชุมชน บุคคลที่ได้รับคัดเลือกจะเป็นตัวแทนของชุมชนนั้นๆ ในการร่วมกัน คิดร่วมกันทำ และร่วมกันจัดทำแผนชุมชนเบื้องต้น การเป็นตัวแทนจะต้องสมัครใจและเป็นที่ยอมรับของชุมชน โดยการประชุมชี้แจงเกษตรกรทั้งหมด และแบ่งเขตชุมชนให้สมาชิกของชุมชนเป็นผู้เสนอชื่อตัวแทนของตนเองให้กระจายทั้งชุมชน คัดเลือกชายและหญิงเท่า ๆ กัน จำนวนหมู่บ้าน ละ 20 คน คือเป็นชาย 10 คน หญิง 10 คน และบุคคลทั้ง 20 คนจะต้องประกอบด้วยสมาชิก อบต. สมาชิกกลุ่มสถาบัน กรรมการหมู่บ้าน เกษตรหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มอาชีพ และผู้มีความรู้ความชำนาญ ในการประกอบอาชีพสาขาพืช สัตว์ ประมง ประกอบอยู่ด้วย (กรมส่งเสริมการเกษตร 2541: 4)

จะเห็นได้ว่า ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม นั้น ได้ ดำเนินการกระจายโอกาสให้ชายและหญิงได้มีส่วนร่วมในการวางแผนอย่างเสมอภาคกัน โดยได้ กำหนดสัดส่วนในการเลือกตัวแทนเกษตรกรให้มีเพศชาย : เพศหญิง อย่างละครึ่ง ซึ่งก็สอดคล้อง กับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2543: อัดสำเนา) ที่ให้ความเห็นว่า ตัวแทนเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกมาเป็นอาสาสมัครในการเข้าร่วมดำเนินงานตามกระบวนการของ โครงการ จะต้องมีส่วนแทน กระจายทั้งชุมชน โดยการคัดเลือกผู้นำเกษตรกร ต้องเน้นให้เห็นบทบาทของคณะกรรมการปฏิบัติ ระดับตำบลและผู้นำชุมชน พิจารณาคัดเลือกร่วมกัน โดยต้องคำนึงถึงความหลากหลาย และต้อง เป็นตัวแทนจากทุกภาค ส่วนที่อยู่ในชุมชน ทั้งผู้นำทางการและผู้นำกิจกรรม ซึ่งมีทั้งชายและหญิง ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม สำนักงานเกษตร จังหวัดเพชรบุรีจึงได้ดำเนินการ การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมใน จังหวัดเพชรบุรีขึ้น โดยดำเนินการไปแล้วในพื้นที่ 3 อำเภอ 4 ตำบล 27 หมู่บ้าน ได้แก่ อำเภอชะอำ 2 ตำบล คือ ตำบลสามพระยา และตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอบ้านลาด 1 ตำบล คือ ตำบลคำหूर และ อำเภอเมืองเพชรบุรี 1 ตำบล คือ ตำบลต้นมะม่วง เกษตรกรชาย-หญิง เข้าร่วมการวางแผนส่งเสริม การเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมู่บ้านละ 20 คน จำนวนทั้งหมด 540 คน แยกเป็น เกษตรกรชาย 270 คน และเกษตรกรหญิง 270 คน เกษตรกรชาย – หญิง ดำเนินการตามขั้นตอน และกระบวนการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
2. ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน
3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน
4. ขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้
5. ขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน

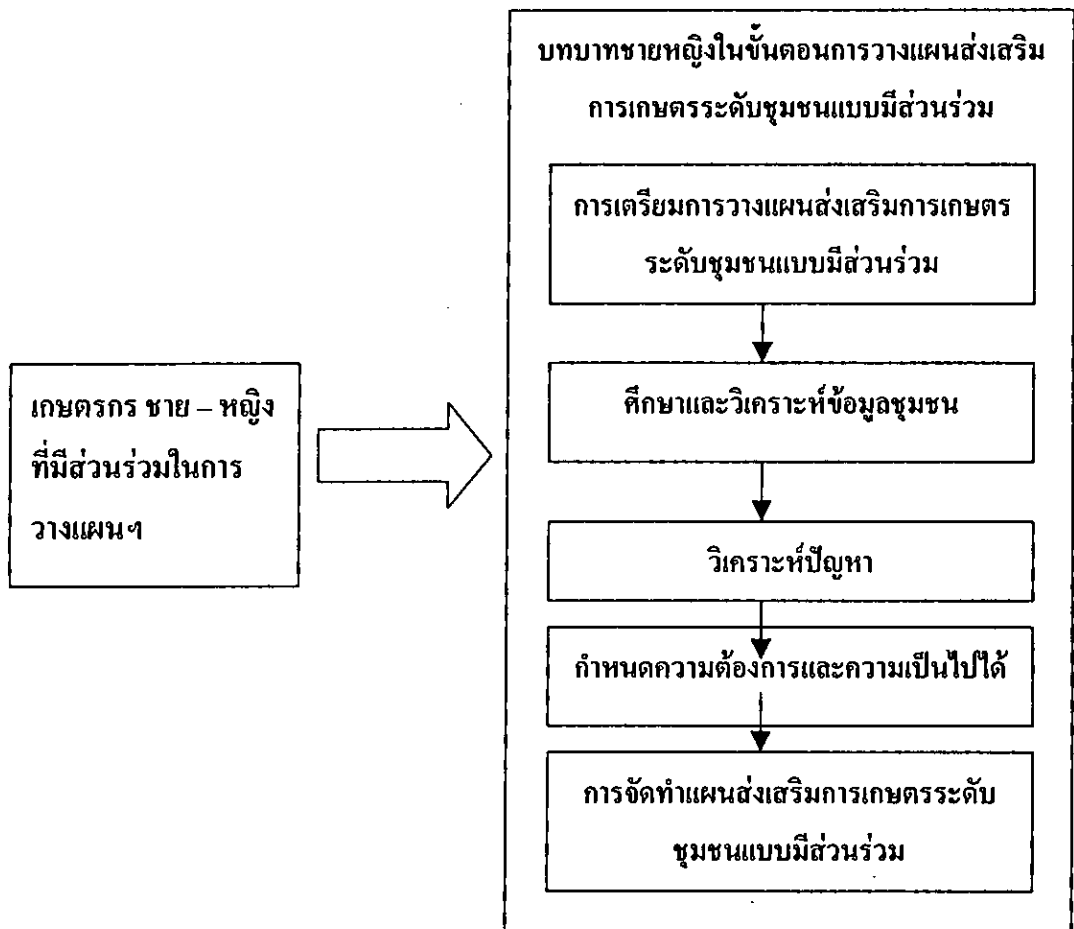
จากที่กล่าวมาทั้งหมดกล่าวได้ว่าการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมมีการเปิดโอกาสให้เกษตรกรชาย-หญิง ได้เป็นตัวแทนชุมชนเพื่อเข้ามามีส่วนในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรอย่างเท่าเทียมกันในทุกขั้นตอนของการจัดทำแผน จึงควรศึกษาถึงบทบาทของเกษตรกรชาย-หญิง ในการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมว่ามีบทบาทอย่างไรและมีความแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์และเป็นแนวทางในการปรับปรุงการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาย-หญิงที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 2.2 เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 2.3 เพื่อศึกษาความแตกต่างของบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย-หญิง ที่เกี่ยวกับการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

บทบาทของเกษตรกรชาย-หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีความสำคัญต่อการพัฒนาและการวางแผนเป็นอย่างยิ่ง เกษตรกรจะเป็นผู้ให้ข้อมูลด้านพื้นฐานและสภาพปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดความสามัคคีระดมสมอง ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติและร่วมกันรับผลประโยชน์ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม จึงควรมีการศึกษาว่าเกษตรกรชาย-หญิงมีบทบาทในการดำเนินงานวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร ในแต่ละขั้นตอนและแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งการศึกษารอบทิศทาง-หญิงในการวางแผนส่งเสริมการเกษตร มีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

เกษตรกรชาย - หญิง มีบทบาทแตกต่างกันในขั้นตอนต่างๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ได้แก่

- 4.1 ขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 4.2 ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน
- 4.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา
- 4.4 ขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้
- 4.5 ขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชาย - หญิง ในการมีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนา ศักยภาพหญิงและแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิงในการพัฒนา กระบวนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชาย - หญิง ที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนงานวิจัยเรื่องบทบาทชาย - หญิง ในการส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม

5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษากับเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม จากพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบุรี อำเภอบ้านลาด และอำเภอชะอำ ในจังหวัดเพชรบุรี

6. นิยามศัพท์

6.1 เกษตรกรชาย - หญิง หมายถึง เกษตรกรเพศชายและเพศหญิง ที่อยู่อาศัยในชุมชน และถูกเลือกเป็นตัวแทน เข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

6.2 บทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง หมายถึง การที่เกษตรกรชาย-หญิง มีส่วนในการร่วมคิด ร่วมทำ ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

6.3 แผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง แผนการส่งเสริมในระดับชุมชนที่ได้จากการทำงานในการพัฒนาชุมชนด้านการเกษตรของเกษตรกรชาย-หญิง ที่อยู่อาศัยในชุมชนนั้น โดยเข้ามาร่วมคิด ร่วมวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของตนเองและชุมชน และพัฒนาความสามารถในการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนสูงสุด

6.4 กระบวนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน

6.4.1 ขั้นตอนการเตรียมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

6.4.2 ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน

6.4.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา

6.4.4 ขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้

6.4.5 ขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาทชาย-หญิงในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้ต่อไป

7.2 ทราบถึงปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

7.3 ผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัยเพื่อนำมาใช้เป็นหลักสำหรับการกำหนดกรอบแนวความคิด หลักการ ทฤษฎี ตัวแปรของการศึกษารวมทั้งการกำหนดประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือ รวบรวมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์และการอภิปรายผลการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชาย - หญิง
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทตามเพศ
3. การวางแผนส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทชาย - หญิง

บทบาทของชาย - หญิง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายแขนง จึงมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลายแนวคิดและทฤษฎีด้วยกัน กล่าวพอสังเขปได้ดังนี้

1.1 แนวคิดในการพัฒนาผู้หญิง

แนวคิดในการพัฒนาผู้หญิง (Women in Development – WID) เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2510และมีการแพร่หลายภายหลังปีสตรีสากล (2528) โดยโครงการต่าง ๆ ตามกรอบ WID ได้มุ่งที่จะให้ผู้หญิงมีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้นและลดภาระด้านงานบ้านและงานชุมชนลง เพื่อเพิ่มรายได้และประสิทธิภาพการผลิตในด้านต่าง ๆ แต่พบว่ามีปัญหาใน WID ซึ่งทำให้ผู้หญิงมีภาระเพิ่มมากขึ้นเพราะไม่สามารถคัดถอนภาระการดูแลบ้านและครอบครัวลงได้ จึงทำให้ผู้หญิงอยู่ในกระบวนการพัฒนาไม่เท่าเทียมกับชาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 เกิดแนวคิดเกี่ยวกับมิติชายหญิงและการพัฒนา (Gender and Development – GAD) ซึ่งจะต้องอาศัยความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหญิงและชายที่แตกต่างกันในระดับครอบครัวชุมชนและจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจต่อกัน โดยพิจารณาเชื่อมโยงให้ผู้หญิงและผู้ชายมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนา แนวคิดทั้งของ WID และ GAD เป็นที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการลดช่องว่างระหว่างผู้หญิงและ

ผู้ชายในการพัฒนา โครงการ WID จะเน้นการให้โอกาสกับผู้หญิงเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อลดการเป็นกลุ่มด้อยโอกาสในการพัฒนา แต่ GAD นั้นตระหนักดีว่าทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีส่วนสร้างสรรค์และรับผลประโยชน์จากการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน GAD จึงยังคงไว้ซึ่งจุดเน้นที่ผู้หญิง ซึ่งเป็นกลุ่มด้อยและต้องการความช่วยเหลือ เป้าหมายของ GAD คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและส่งผลที่เท่าเทียมกัน ส่วนการทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้อาจได้จากการให้ผู้หญิงร่วมในกิจกรรมสำคัญที่เป็นตัวกำหนดทิศทางและกระบวนการพัฒนา และส่วนที่ซ่อนอยู่ภายใต้ GAD คือการสร้างเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ซึ่งเป็นทางที่จะช่วยปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย (สุธีรา ทอมสัน วิจิตรานนท์ 2544: 1-4)

1.2 การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาชนบท

จากการศึกษาที่ผ่านมามีหลักฐานยืนยันได้ว่า สตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความสำคัญในการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามแผนพัฒนาชนบทที่มุ่งส่งเสริมศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในชนบทและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงาน สตรีในชนบทจะมีความสำนึกว่าตนเองมีส่วนร่วมและบทบาทในสังคมของชุมชน การที่สตรีมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชนบทมากขึ้นจะเป็นผลต่อการพัฒนาชนบท ผลของการพัฒนาชนบทในอดีตให้ทั้งผลในทางบวกและทางลบต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของสตรี แม้ว่าแผนพัฒนาและโครงการของภาครัฐและเอกชนจะพยายามเน้นถึงการพัฒนาสตรีหรือดึงเอาสตรีเข้าสู่กระบวนการ แต่ในทางปฏิบัติพบว่า การพัฒนาที่ผ่านมาในอดีตยังไม่ได้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายสตรีอย่างทั่วถึง หรือถูกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจริง ๆ เมื่อมีการนำนโยบายหรือแผนพัฒนาไปปฏิบัติก็จะทำให้บิดเบือน ดังนั้นการพัฒนาจึงยังมีช่องว่างที่ต้องดำเนินการอีกต่อไป จึงได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรสตรีระดับหมู่บ้านขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีอยู่กว่า ร้อยละ 80 ของจำนวนหมู่บ้านทั่วประเทศ โดยมุ่งให้เป็นเวทีในการเพิ่มทักษะและเพิ่มโอกาสในการพัฒนาชุมชนให้มากยิ่งขึ้น แต่ข้อเท็จจริงในเชิงปฏิบัติพบว่า ในปัจจุบันสตรีในรูปขององค์กรต่าง ๆ ระดับท้องถิ่นยังไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อการพัฒนาชุมชนที่ได้รับภารกิจอบรมมา สาเหตุจากปัญหาในลักษณะที่แตกต่างและหลากหลายตั้งแต่เรื่องบุคลากร การขาดการเอาใจใส่และสนับสนุนจากสตรีด้วยกันเอง ขาดเงินทุนสนับสนุน ขาดทักษะในการดำเนินงาน และขาดผู้นำที่มีความสามารถที่แท้จริง (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2537: 13-14)

อย่างไรก็ตาม นภส ศิริสัมพันธ์ (2540: 4) ให้ความเห็นว่าสตรีถูกกันออกจากกระบวนการพัฒนาโดยรวม ซึ่งเป็นกระบวนการซึ่งทั้งชายและหญิงควรมีโอกาสเท่าเทียมกัน เมื่อเขาเหล่านั้นพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม สตรีถูกกำหนดให้อยู่เป็นกลุ่มและมีกิจกรรมเฉพาะสตรีขึ้น

เป็นกรอบบังคับ แนวทางพัฒนาเช่นนี้มีส่วนช่วยคอกย้ำความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทดั้งเดิมของสตรี ทั้งในกลุ่มสตรีเอง คนในชุมชนทั้งหญิงและชาย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐและที่สำคัญ ลักษณะการพัฒนาเช่นนี้ไม่สามารถที่จะเกณฑ์สตรีทั้งหมดในชุมชนเข้าร่วมกลุ่มได้ และผลที่เกิดขึ้นในสภาพความเป็นจริงก็คือ สตรีที่มาจากครอบครัวยากจนหรือ ไม่มีที่ดินทำกิน มักจะเป็นพวกที่ถูกละเลยโดยปริยายด้วยไม่สามารถสละเวลาเข้าร่วมประชุมหรือร่วมกิจกรรมได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทตามเพศ

สังคมประกอบด้วยคนสองเพศคือเพศชายและเพศหญิง ซึ่งน่าจะมีความสำคัญเท่าเทียมกัน แต่ในสังคมไทยนั้นปรากฏว่าสถานภาพของหญิงไทยด้อยกว่าฝ่ายชายมาตั้งแต่ยุคโบราณกาล จนถึงกับเคยเปรียบผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน ปัจจุบันสถานภาพของผู้หญิงไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การศึกษาในเรื่องสถานภาพของสตรีไทยก็ได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ และเมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของสตรี ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องบุรุษก็จะตามมาด้วยเหมือนเหรียญเดียวที่มี 2 ด้าน จะทั้งด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ (รัชนีกร เศรษฐ 2532: 102)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2535: 10) กล่าวว่าในอดีตหญิงกับชายในสังคมไทยมีบทบาทที่เด่นชัดในคนละด้าน กล่าวคือหญิงมีบทบาทด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเหนือกว่าชาย บทบาทที่เด่นชัดในด้านเศรษฐกิจของหญิงนี้ ไม่เฉพาะแต่เรื่องงานบ้านงานเรือนเท่านั้น แต่รวมถึงการผลิตหลักคือการเกษตรและการแลกเปลี่ยนค้าขายนอกครอบครัวด้วย ส่วนชายนั้นมีบทบาทที่เด่นชัดในการปกครองและการศาสนา เพราะเหตุนี้สังคมไทยจึงมีความคาดหวังที่แตกต่างกันต่อความรับผิดชอบของลูกสาวและลูกชาย ลูกสาวถูกคาดหวังว่าจะเป็นหลักทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ลูกชายถูกคาดหวังว่าจะเป็นผู้นำเอาเกียรติยศและอำนาจมาสู่ครอบครัว

นภัส ศิริสัมพันธ์ (2540: 4) ให้ความเห็นว่าบทบาทดั้งเดิมของสตรีที่กล่าวว่า “การบ้าน-การเรือนเป็นเรื่องของหญิง ส่วนการเมือง การปกครองเป็นเรื่องของชาย” ทำให้ผู้หญิงที่มีความสามารถไม่อาจก้าวล้ำออกมาจาก “อาณาเขต” ของงานบ้านหรืองานเรือนเพื่อออกมาสู่ “อาณาเขตของการเมือง การปกครอง ” ได้อย่างสะดวกเช่นเดียวกับผู้ชาย จากแนวคิด “ชายเป็นใหญ่” มีส่วนปิดกั้นสตรีในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ชนิศา จรรยาเทศ (2536: 1) อธิบายว่า สังคมมีแนวโน้มที่จะจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ให้หญิงและชายแตกต่างกัน ทั้งในลักษณะของงานและคุณค่าที่ให้ต่องานนั้น ความแตกต่างนี้เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้ง แต่ก็เป็นส่วนช่วยให้

เกิดความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยกันและกันด้วย และผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว ทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ แต่งานที่ผู้หญิงทำมักถูกมองข้ามเพราะเห็นได้ว่าไม่ชัดเจนและสังคมไม่ให้คุณค่าเท่ากับงานของผู้ชาย

นอกจากนี้การแบ่งงานตามเพศจะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและเวลา อาจไม่เหมือนกัน แม้ระหว่างชุมชน เชื้อชาติเดียวกัน และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามฐานะของครอบครัวและองค์ประกอบภายนอกครอบครัว หรือผลกระทบจากภายนอก

วิฑูรย์ ปัญญากุล, ศรียดา ศรีมรรคา (2539: 25) กล่าวว่า มนุษย์ได้เริ่มคัดแปลงธรรมชาติรอบตัว เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของตัวเอง ในกระบวนการดังกล่าว มนุษย์ได้จัดวางระบบสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มีความเฉพาะเจาะจงกับระบบนิเวศที่มนุษย์อาศัยอยู่ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง (ระบบสังคม) เพื่อสร้างหลักประกันในการอยู่รอดอย่างยั่งยืนของตนเองและกลุ่มชน ทำให้บทบาทและสถานะของหญิง-ชายในสังคมนั้น และเมื่อวิธีการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์ด้วยกันเองก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อบทบาทและสถานะหญิง-ชายในสังคมดังกล่าว

วิฑูรย์ ปัญญากุล, ศรียดา ศรีมรรคา (2539: 25 – 30) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทหญิง-ชาย ว่า หญิง-ชาย เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของครอบครัว แต่หน่วยครอบครัวนี้อาจมีบทบาทหน้าที่ในหลายด้าน โดยทั่วไป นักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยามักจะมองครอบครัวในฐานะหน่วยทางสังคม โดยอาศัยลักษณะความสัมพันธ์ในด้านการบริโภค/การดำเนินชีวิต เช่น อยู่บ้านหลังคาเดียวกันหรือกินอาหารจากเตาหุงข้าวเดียวกัน ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์จะให้ความสนใจกับครอบครัวเกษตรกรในฐานะหน่วยการผลิต แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้ว ครอบครัวเกษตรกรทำหน้าที่ทั้งเป็นหน่วยการผลิตและหน่วยการบริโภคในเวลาเดียวกัน เพราะไม่มีครอบครัวใดที่สามารถบริโภคโดยไม่ทำการผลิต หรือทำแต่ผลิตโดยไม่บริโภค ดังนั้น การศึกษาบทบาทหญิง - ชายจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับบริบทของครอบครัว ทั้งในฐานะของการผลิตและการบริโภคไปควบคู่กัน และทำการวิเคราะห์บทบาทหญิง - ชายในมิติด้านการผลิตและการบริโภคไปพร้อมกัน

ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะแยกว่ากิจกรรมใดคือกิจกรรมการผลิตและกิจกรรมใดเป็นการบริโภค ยกตัวอย่างเช่น นักวิชาการส่วนใหญ่จะมองการบริโภคของครอบครัว (เช่น การเลี้ยงลูก) ว่าเป็น “การผลิตทรัพยากรมนุษย์” หรือ Human Capital Production เพื่อที่จะได้

มีแรงงานขึ้นมาทดแทนในการผลิตต่อไป ดังนั้น การผลิตและการบริโภคจึงเป็นคนละด้านของ
เหรียญเดียวกัน และเพื่อความสะดวกในการพิจารณา เราสามารถแบ่งกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว
ออกไปเป็น 5 ส่วนที่สำคัญคือ

- การผลิตทางการเกษตรเพื่อการพาณิชย์
- การผลิตเพื่อการยังชีพในครอบครัว
- การผลิตทรัพยากรมนุษย์ (เช่น ตั้งครรภ์, เลี้ยงเด็ก, สอนฝีมือ/ทักษะในการทำงาน)
- กิจกรรมส่วนตัวในภาคธุรกิจนอกระบบเศรษฐกิจ (self-employment in informal

sector) เช่น การแปรรูป การตลาด

- แรงงานรับจ้าง (ทั้งในและนอกภาคการเกษตร)

ในกิจกรรมทั้ง 5 ประเภทนี้ สังคมแต่ละสังคมจะกำหนดบทบาทของชาย - หญิง
ว่าแต่ละเพศจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องใดบ้าง โดยอาศัยการหลักการบางอย่างในการกำหนด
บทบาทหญิง-ชายนี้จึงมีความเฉพาะเจาะจงกับเพศใดเพศหนึ่ง (gender specific works or
responsibilities) หรือบางทีก็เรียกว่า “หน้าที่ตามจารีตประเพณี” ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมที่ไม่อาจให้
อีกฝ่ายเข้ามาทดแทนได้เลย และกิจกรรมบางอย่างที่อีกฝ่ายอาจเข้ามาช่วยทำแทนได้ในกรณีที่
จำเป็น ซึ่งส่วนใหญ่เราจะพบว่ากิจกรรมที่ในสังคมที่มีวิธีการผลิตแบบยังชีพ ที่ไม่มีแรงกดดันใน
ทางการผลิตมากนัก จะมีการบังคับบทบาทหญิง-ชายเฉพาะเพศนี้เข้มงวดกว่าในสังคมที่มีแรง
กดดันทางเศรษฐกิจ

หลักการในการจัดแบ่งหน้าที่ตามจารีตของแต่ละเพศ ได้แก่

(1) งานที่กำหนดว่าควรเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้ชาย มักจะเป็นงานที่พิจารณาว่า เป็น

- งานที่ต้องใช้แรงงานมาก เพราะผู้ชายเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงกว่าเช่น ขุดดิน
สร้างบ้าน

- งานที่มีความเสี่ยง เช่น การล่าสัตว์ เก็บของป่า เดินทางออกนอกชุมชน
ขึ้นต้นไม้

(2) งานที่กำหนดว่าเป็นบทบาทของผู้หญิง คืองานที่มีลักษณะ

- เกี่ยวข้องกับเด็ก เพราะผู้หญิงเป็นผู้ให้กำเนิดทารก และต้องเป็นผู้คอยให้นม
และเลี้ยงดูเด็กนี้ อาจไม่จำเป็นต้องเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดแต่อาจมีผู้อื่น เช่น ญาติ หรือแม่นม คอยดูแล
แทน แต่ผู้ดูแลนี้ต้องเป็นผู้หญิง

- เป็นงานที่เกี่ยวกับการดูแลบ้านเรือน เช่น การทำความสะอาดบ้าน

- เป็นงานที่เกี่ยวกับอาหารของครอบครัว และเตาไฟ เช่น การทำอาหาร การแปรรูป
รวมไปถึงการปลูกผักสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ที่ใช้บริโภคในครอบครัว

- เป็นงานละเอียด ที่ต้องใช้ความอดทนและความรอบคอบ เช่น การทอผ้า การเงินของครอบครัว การตลาด การค้า

แต่ก็มีข้อน่าสังเกตว่า การจัดสรรแรงงานและทรัพยากรในการผลิตนั้นเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของอำนาจ (power relationships) ในระดับครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างผู้หญิงและผู้ชายนั้น แต่ละฝ่ายอาจมีการให้ความสำคัญกับการผลิตที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละเพศอย่างค่อนข้างชัดเจน (gender specific works or responsibilities) แล้ว แต่ละเพศย่อมมีแนวโน้มในการให้ความสำคัญกับงานการผลิตในส่วนของตนมากเป็นพิเศษ ยกตัวอย่างเช่น ผู้หญิงซึ่งต้องรับผิดชอบเรื่องการทำอาหารสำหรับครอบครัว อาจต้องการซื้อเตาใหม่มาใช้ ในขณะที่ผู้ชายต้องรับผิดชอบเรื่องการเกษตร อาจต้องการซื้อเครื่องมือการเกษตรแบบใหม่ ดังนั้น การจัดสรรทรัพยากรจึงขึ้นกับอำนาจการต่อรองระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในครอบครัวนั้น ๆ

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ สิ่งที่จะเป็นผลประโยชน์สูงสุดของครอบครัว โดยเฉพาะในกรณีที่มีมรดกด้านรายได้ อาจไม่ใช่ผลประโยชน์ที่ดีที่สุดในชีวิตของสมาชิกบางคนในครอบครัวก็ได้ แม้ว่าโดยทั่วไป สมาชิกครอบครัวแต่ละคนจะมีผลประโยชน์ร่วมกับครอบครัว แต่บางคนก็อาจมีผลประโยชน์ที่แตกต่าง หรืออาจขัดแย้งตรงข้ามเลยก็ได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ ผู้หญิงจะมีเครื่องมือ/กลไกในการปกป้องผลประโยชน์ของตนเองในที่สาธารณะ ได้น้อยกว่าผู้ชาย ดังนั้น ผู้หญิงจึงใช้วิธีการที่ซ่อนเร้น หรือแยบคายกว่าในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของตน

บทบาทชาย-หญิง ในสังคมเกษตรกรรม

Shiva (1989: 89) ได้กล่าวว่าในระบบการเกษตรพื้นบ้านที่ยั่งยืนนี้ ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและระบบนิเวศการเกษตร ทั้งนี้เพราะผู้หญิงเป็นผู้ที่จัดการระบบการปลูกพืชผสมผสาน และพืชหมุนเวียน, เป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่และสุขภาพของสัตว์, รวบรวมเศษซากพืชมาเป็นอาหารสัตว์ และเป็นผู้ผลิตปุ๋ยหมักเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงบำรุงดิน ดังนั้น ผู้หญิงจึงเป็นห่วงโซ่และข้อต่อที่สำคัญในวงจรรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน (Shiva, 1989: 106-8)

นอกเหนือจากบทบาทในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศการเกษตรแล้ว ผู้หญิงยังมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรในอีกหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเก็บรักษาเมล็ด คัดเลือกเมล็ดพันธุ์พืช การพัฒนาเทคนิคการขยายพันธุ์พืช (เช่น การปักชำ และการเพาะเมล็ด) การใช้เชื้อเห็ดเพื่อปรับปรุงดิน การประดิษฐ์เครื่องมือการเกษตรพื้นฐาน (เช่น จอบ เสียม ไถ) การพัฒนาเทคโนโลยีการเพาะปลูก (เช่น การปลูกพืชหมุนเวียนสลับกับการพักดิน การคลุมดิน การปลูกพืชแนวระดับ และการชลประทาน) เครื่องมือการเก็บเกี่ยว (เช่น เคียว มีด ตระกร้า) เครื่องมือ

และเทคโนโลยีการแปรรูปอาหาร (เช่น ที่บดแป้ง การตากแห้ง การอบความร้อน การเก็บถนอมอาหาร และการหมัก) เป็นต้น (Shiva, 1989: 104-5)

ชาย-หญิงกับการพัฒนาการเกษตรแผนใหม่

ในช่วงย่อนหลังกลับไปเพียงไม่กี่ทศวรรษ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจการเมืองอย่างมหาศาล อันก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงในบทบาทและสถานะของสตรีในภาคการเกษตรอย่างมากมา นโยบายการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจที่ส่งเสริม “ระบบการเกษตรแผนใหม่” ที่พึ่งพาเทคโนโลยีสำเร็จรูปจากต่างประเทศ เพื่อเพิ่มผลผลิตของแรงงานและที่ดิน โดยการเปลี่ยนพันธุ์พืชใหม่ ใช้สารเคมีการเกษตรใหม่ และพัฒนาระบบการชลประทานใหม่ เหล่านี้ทำให้สังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมถูกคุกคามเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจประเทศ/เศรษฐกิจโลก แต่การกระโจนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจพาณิชย์นี้เชื่อว่าจะมีลักษณะที่ขัดแย้งกันระหว่างเพศ ผู้ชายเท่านั้นที่ถูกดึงเข้าสู่ระบบเกษตรแผนใหม่ ในขณะที่ผู้หญิงยังคงถูกทอดทิ้งให้อยู่ในระบบเกษตรยังชีพอยู่ เพราะผู้หญิงไม่ได้รับ โอกาสในการเข้าถึงทุน (เงินกู้) การพัฒนาทักษะ (ฝึกอบรม) และเทคโนโลยี อย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย นอกจากนั้นเทคโนโลยีการผลิตใหม่ก็มีแนวโน้มที่ทำให้ผู้หญิงต้องสูญเสียบทบาทและถูกลดสถานะลง เช่น การใช้ยาปราบวัชพืชเข้ามาใช้แทนแรงงานผู้หญิงที่ถอนวัชพืช การใช้เมล็ดพันธุ์ลูกผสมทำให้ผู้หญิงหมดหน้าที่ในการคัดเลือกและปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นตามมาจากกรณีที่สถานะทางเศรษฐกิจ-สังคมของผู้หญิงถูกลดค่าลงก็คือผู้หญิงถูกกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ และถูกกระทำด้วยความรุนแรงมากขึ้น ยกตัวอย่างในกรณีของรัฐปัญจาบ ซึ่งเป็นรัฐที่ได้ชื่อว่ามีการพัฒนาาระบบเกษตรแผนใหม่ (Green Revolution) ได้ก้าวหน้าที่สุดในประเทศอินเดีย กลับปรากฏว่า เด็กผู้หญิงในรัฐนี้มีอัตราการป่วยเป็นโรคขาดสารอาหารมากกว่าเด็กผู้ชายในช่วงอายุเดียวกันมากที่สุด และมีรายงานการฆ่าทารกเพศหญิงสูงมาก (วิจурย์ ตรียดา, 2539: 34 – 36)

นอกเหนือผลกระทบด้านเศรษฐกิจ-สังคมระหว่างชาย-หญิง ระบบเกษตรแผนใหม่ยังเป็นระบบที่ขาดความยั่งยืนทางนิเวศ ทั้งนี้ก็เพราะระบบเกษตรแผนใหม่ให้ความสนใจเฉพาะแต่การเพิ่มผลผลิตของพืช/สัตว์ที่เป็นที่ต้องการของตลาด โดยละเลยเรื่องความสมดุลของวงจรธาตุอาหารและความสมบูรณ์ของระบบนิเวศการเกษตร ยกตัวอย่างเช่น พันธุ์พืชพื้นบ้าน เช่น ข้าว นั้น จะมีลักษณะต้นสูง ฟางยาว แต่บาง เมื่อใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งผลผลิต จะทำให้ต้นหักและล้ม ผลผลิตเสียหาย ดังนั้น ระบบเกษตรแผนใหม่จึงพัฒนาพันธุ์ใหม่ ให้มีต้นเตี้ย เพื่อที่จะสามารถใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น โดยต้นไม่หักล้ม และเปลี่ยนปุ๋ยเคมีนั้นเป็นผลผลิตที่สูงขึ้น ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ พันธุ์พืชใหม่จะมีชีวมวล (Biomass) ลดลงอย่างมาก พันธุ์พืชพื้นบ้านจะมีอัตราส่วนฟางต่อผลผลิต 4-5:1 ในขณะที่พันธุ์ปรับปรุงใหม่จะมีอัตราส่วนฟางต่อผลผลิต 1:1 เท่านั้น (Shiva, 1989: 120)

ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของวิธีการเกษตรจากเกษตรยังชีพสู่เกษตรสมัยใหม่ บทบาทชาวนาผู้ปลูกตามจารีตประเพณีถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการผลิตใหม่ ผู้ชายต้องเพิ่มการใช้แรงงาน เพิ่มเวลาการทำงาน หรือทำงานที่เสี่ยงมากขึ้น ส่วนผู้หญิงก็ต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อเสริมแรงงานของครอบครัว ที่มีอยู่อย่างจำกัด และพยายามทุกวิถีทางในการประหยัดรายจ่ายลง จนเธอต้องเข้ามาแบกรับงานที่ในอดีตถือว่าเป็นงานของผู้ชาย เช่น จับคันไถ แบกถังฉีดพ่นสารเคมี สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งแม้ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะช่วยลดภาระหน้าที่การงานบางอย่างลง แต่สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้น ต้องแลกมาด้วยเงินตราทั้งสิ้น จึงทำให้ต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นนั้นหมายความว่า สมาชิกครอบครัวจะต้องเพิ่มการทำงานในไร่นา ผลิตสินค้าส่งตลาดให้มากขึ้น

ในขณะเดียวกัน บทบาทของผู้หญิงในหลายด้านหดหายและ/หรือถูกลดคุณค่าความสำคัญลงและแทนที่ด้วยสินค้าบริการที่สามารถใช้เงินแลกหามา เช่น ในด้านการเกษตร การปลูกผักเป็นอาหารก็หายไป และแทนที่ด้วยผักสดจากตลาด การปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยคอก ถูกทดแทนด้วยปุ๋ยเคมี ฯลฯ เหล่านี้มีผลต่อสถานภาพของผู้หญิงในครอบครัว เพราะเมื่องานที่เคยเป็นงานเฉพาะของผู้หญิงถูกลดความสำคัญลงเพราะสินค้าบริการจากตลาดมาแทนผู้หญิงจะมีความสำคัญอยู่บ้างก็คงเป็นงานที่ระบบตลาดไม่สามารถทดแทนได้ เช่น การดูแลเด็ก การปรุงอาหาร การทำความสะอาด เป็นต้น

ดังนั้น จากการศึกษาทั้งหมดพบว่า ผู้หญิงต้องเข้ามาแบกรับภาระหน้าที่งานฟาร์มมากขึ้น ระบบการแบ่งงานตามเพศแบบดั้งเดิม ในไร่นาเริ่มเลือนหายไป การจัดสรรบทบาทงานเป็นไปตามครรลองของวิธีการเพาะปลูกแบบใหม่ ที่เกษตรกรไม่จำเป็นต้องมีทักษะและความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะแต่ทำงานภายใต้การกำหนดของระบบธุรกิจการเกษตร ดังนั้น ผู้หญิงจะต้องทำงานอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชายในเกือบทุกด้าน เกษตรกรหญิงจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เช่นเดียวกับเกษตรกรชาย ซึ่งแต่เดิมถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนามากกว่าเกษตรกรหญิง

3. การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3.1 ความสำคัญของการวางแผนส่งเสริมการเกษตร

สมศักดิ์ สุริโย (2539: 53 – 54) อธิบายว่าความสำคัญของการวางแผนในงานส่งเสริมการเกษตรสรุปได้ดังนี้

3.1.1 ทำให้โอกาสมากขึ้นในการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของเกษตรกร

3.1.2 ทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและผู้บริหารรับทราบแนวทางในการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ ซึ่งก่อให้เกิดผลคือ

1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทราบหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบของตน และของผู้อื่น ได้ชัดเจน

2) ผู้ปฏิบัติที่ทราบจุดมุ่งหมายและแนวทางการดำเนินงานย่อมจะมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน

3) มีโอกาสได้รับการสนับสนุนและการประสานงาน ได้มากขึ้น

3.1.3 ทำให้โอกาสในการตัดสินใจผิดพลาดน้อยลงเพราะได้รับการคิดไว้ล่วงหน้าแล้ว เป็นการลดการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ก่อให้เกิดการประหยัดเวลาของนักบริหารและนักปฏิบัติงาน ในการบริหารและควบคุมงาน อันจะเป็นผลทำให้โอกาสใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.4 ทำให้มีการกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนขึ้น โดยทราบแน่ชัดว่าจะต้องทำอะไรให้สำเร็จ ทำให้สามารถสร้างระบบหรือกำหนดแนวทางในการนิเทศติดตามและประเมินผล ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้มีโอกาสทำงานได้ต่อเนื่องทันที ถึงแม้จะมีการสับเปลี่ยนผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงาน ทั้งนี้ เพราะผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานสามารถที่จะศึกษาแผนที่วางไว้ได้ในระยะเวลาอันสั้น และสามารถวินิจฉัยและ/หรือปฏิบัติงานได้รวดเร็วขึ้นกว่างานที่ไม่ได้วางแผนเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน

3.2 การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค (Participatory Assessment and Planning or PAP) เป็นวิธีการที่ให้เกษตรกรทั้งหญิงและชายได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อทำแผนหมู่บ้านหรือชุมชน การมีส่วนร่วมที่ใช้กันในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ เช่น การมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรและผลประโยชน์ในแง่ของการให้การใช้ การร่วมกันตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในแนวความคิด การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ และการมีส่วนร่วมในการทำงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมแต่ละรูปแบบมีจุดมุ่งหมายคือ ใช้แนวคิดของบุคคลหลาย ๆ คนทำให้เกิดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น หรือได้ประโยชน์ร่วมกันที่ไม่สามารถทำโดยคน ๆ เดียวได้ การทำกิจกรรมร่วมกันจะต้องแสดงถึงความเท่าเทียมกัน ในความคิดของผู้ที่มีส่วนร่วม และสามารถตัดสินใจร่วมกันได้ในทิศทางเดียวกันอย่างถูกต้อง (กรมส่งเสริมการเกษตร 2542:1)

PAP เป็นวิธีการหรือเทคนิคที่จะทำให้เกิดการส่งเสริมการเกษตร โดยให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางและเกิดการมีส่วนร่วมคือ

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สถานการณ์และความเป็นอยู่โดยให้มีการวิเคราะห์ร่วมกันในสภาพเกษตรกรที่เป็นอยู่ การผลิต การดำรงชีพและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน
2. การมีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นในการพัฒนาเป็นการศึกษาร่วมกันจากสถานการณ์กีดกันภายนอก เช่น ทรัพยากร ภาวะหนี้สิน เพื่อก่อให้เกิดความตระหนักของคนในชุมชนในการที่ต้องเข้าร่วมกันพัฒนาและดูแลชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเกษตร เป็นการกระตุ้นให้ตัวแทนของชุมชนสร้างความคาดหวังว่าต้องการใช้ชุมชนของตนเองเป็นอย่างไร ในอนาคต หรือเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ของชุมชนนั่นเอง
4. การมีส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดวิสัยทัศน์ จะได้แนวทางการดำเนินการ ซึ่งจะต้องอาศัยการตัดสินใจร่วมกันของตัวแทนชุมชนและนำเอาข้อมูลต่าง ๆ นำมาวางแผนในการพัฒนาชุมชน
5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากการกำหนดแผนงานแล้ว เกษตรกรต้องร่วมกันดำเนินงานตามแผนดังกล่าว โดยระดมความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จของงาน
6. การมีส่วนร่วมในการรักษากองทุน และแบ่งปันผลประโยชน์ทรัพยากรภายในและภายนอก สามารถนำมาสู่การผลิตได้เท่ากัน แต่โอกาสของชุมชนที่จะได้ใช้ทรัพยากรจะมีความแตกต่างกัน ฉะนั้น ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรว่า จะให้ใคร และจะต้องมีการกำหนดกฎระเบียบเพื่อที่จะรักษาทรัพยากรให้คงอยู่หรือเพิ่มขึ้น เพื่อกระจายให้แก่ผู้อื่นในโอกาสต่อไปอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค
7. การมีส่วนร่วมทางบทบาททางเพศ ความลำเอียงทางบทบาททางเพศ จะทำให้สตรีขาดโอกาสในการเสนอความต้องการในการวางแผน ฉะนั้น จะต้องสร้างโอกาสในการเสนอแผนชุมชนที่เห็นว่าเหมาะสมต่อชุมชนนั้นได้ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2542:1)

การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีการศึกษาบทบาทชายหญิงในชุมชน ซึ่งมีการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ

1. บทบาทในการปฏิบัติงานของชายและหญิงในการประกอบอาชีพในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ซึ่งจะทราบว่าในแต่ละกิจกรรมชายหรือหญิงมีหน้าที่บทบาทช่วงไหน ใครทำ ชายทำหรือหญิงทำ ร่วมกันทำทั้งชายและหญิง โดยใช้ปฏิทินการผลิต

2. บทบาทของชายและหญิงในการจัดทำกิจกรรมรายวัน เพื่อทราบว่า ในรอบหนึ่งวัน (24 ชั่วโมง) ชายและหญิงได้จัดทำอะไรบ้าง ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา และวางแผนชุมชนว่า จะเป็นใครในเรื่องใด เวลาใดเหมาะสม (กรมส่งเสริมการเกษตร 2542: 2)

ในการวางแผนจะมีการคัดเลือกเกษตรกรซึ่งเป็นตัวแทนชุมชน บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจะเป็นตัวแทนของชุมชนต่าง ๆ ในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมจัดทำแผนของชุมชนเบื้องต้น ดังนั้นการคัดเลือกจะมีลักษณะที่จะเข้ามาเป็นตัวแทน โดยการสมัครใจ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ในขั้นตอนแรกจะต้องประชุมชี้แจงเกษตรกรทั้งหมดและแบ่งเขตชุมชนให้สมาชิกของชุมชนเป็นผู้เสนอรายชื่อตัวแทนของตนให้กระจายทั้งชุมชน โดยคัดเลือกชายและหญิงเท่า ๆ กันระหว่าง 20-30 คน และบุคคลที่ควรจะได้รับคัดเลือก ควรเป็นสมาชิก อบต. กลุ่มสถาบัน กรรมการหมู่บ้าน และเกษตรกรหมู่บ้าน อยู่ในกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกด้วย (กรมส่งเสริมการเกษตร 2542: 4)

ขั้นตอนและกระบวนการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม กำหนดขั้นตอนออกเป็น 9 ขั้นตอน คือ

1. การสำรวจทรัพยากรชุมชน
2. การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน
3. การเรียนรู้ระบบการผลิตของชุมชน
4. การวิเคราะห์บทบาทชาย-หญิง
5. การเรียนรู้ระบบเศรษฐกิจของชุมชน
6. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ
7. การค้นหาปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนา
8. การสร้างขวัญของชุมชน
9. การจัดทำแผนของชุมชน

การวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม เกิดจากการใช้แนวความคิดของบุคคลหลาย ๆ คน ในชุมชนทั้งชายและหญิง ทำให้เกิดกิจกรรมร่วมกันเพื่อประสิทธิภาพสูงขึ้น หรือได้ประโยชน์สูงขึ้น หรือได้ประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้การแก้ไขปัญหาหรือความต้องการแก้ไขความเดือนร้อนในชุมชนนั้น ๆ โดยบุคคลที่เป็นตัวแทนของชุมชนทั้งชายและหญิงร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ในทิศทางเดียวกันอย่างถูกต้อง

ขั้นตอนการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการไว้ 9 ขั้นตอน นั้น สามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินการเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ๆ เพื่อการศึกษาวิจัยบทบาทชาย - หญิงที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
2. ขั้นตอนศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน
 - การสำรวจทรัพยากรชุมชน
 - การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงชุมชน
 - การเรียนรู้ระบบการผลิตของชุมชน
 - การวิเคราะห์บทบาทชายหญิง
 - การเรียนรู้ระบบเศรษฐกิจของสังคม
 - การเรียนรู้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ
3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา
4. ขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้
5. ขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศุภพร อยู่วัฒนา, ร.อ.หญิง (2536: บทคัดย่อ.ง) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับบทบาทของสตรีไทยทางการเมืองและการปกครอง พบว่า ความแตกต่างกันของเพศและการอบรมสั่งสอนจากครอบครัว มีอิทธิพลต่อการยอมรับบทบาทของสตรีไทยทางการเมืองและการปกครอง ส่วนความแตกต่างของสาขาการศึกษา ไม่มีอิทธิพลต่อการยอมรับบทบาทของสตรีทางการเมืองและการปกครอง

กุลศิริ อรุณภาคย์ (2540: บทคัดย่อ.ง) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทผู้หญิงในชุมชนประมง : กรณีศึกษาบ้านเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี พบว่า ฐานะและบทบาทของผู้หญิงมีความเหลื่อมล้ำจากผู้ชายมากกว่าที่เคยเป็น สาเหตุเกิดจากเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นความสำคัญของเงินตรา งานของผู้ชายจึงถูกให้คุณค่าและมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ตรงข้ามกับงานของผู้หญิงที่มีคุณค่าลดลง เมื่อผนวกกับค่านิยมเรื่องผู้ชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ก่อนแล้ว จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเพศมากขึ้น แม้ในปัจจุบันผู้หญิงส่วนหนึ่งสามารถหาเลี้ยงชีพด้วยตัวเอง โดยการออกไปทำงานนอกชุมชน แต่ยังไม่สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางเพศได้ เพราะอิทธิพลของการเรียนรู้ทางสังคมที่ยังคงสืบทอดอยู่ในชุมชน

นภัส ศิริสัมพันธ์ (2540: 46-47) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทชาย – หญิง ในการพัฒนาทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำโขง พบว่า ทรัพยากรน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตในชุมชนชนบท เพราะนอกจากจะเป็นที่เกิดของทรัพยากรสัตว์น้ำต่าง ๆ หรือเป็นแหล่งอาหารและราย

ได้แก่ครัวเรือนและชุมชนแล้ว ทรัพยากรน้ำยังเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของชีวิต เพื่อการอุปโภค บริโภคในครัวเรือน และกิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ สตรีในฐานะผู้บริการและผู้ดูแลสมาชิกครัวเรือน จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ใช้และต้องพึงพิงทรัพยากรธรรมชาตินี้อย่างใกล้ชิดและมีบทบาทในการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าให้กับปลา ซึ่งเป็นผลผลิตที่เน่าเสียง่าย ส่วนบทบาทของผู้ชายจะไม่ค่อยโดดเด่นเหมือนกับสตรี

สุริยา วีรวงศ์ (2534: 37-57) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของชาย-หญิง เรื่องภาระงานบ้านไว้ว่า เติมภาระงานบ้านต่าง ๆ เป็นความรับผิดชอบของผู้หญิงมาโดยตลอด และยังคงมีแนวโน้มเป็นผู้หญิงอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะในสังคมชนบทซึ่งยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงช่วยเหมือนสังคมเมือง พบว่าผู้ชายคิดว่างานบ้านน่าเบื่อหน่าย เป็นงานของผู้หญิงไม่ใช่งานของผู้ชาย จึงทำให้ภาระตกอยู่กับผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ผู้หญิงทำงานมากกว่าผู้ชาย

มาจະ จิตตะสังคะ (2522: 16-17) ศึกษาเรื่องการพัฒนาสตรีชนบทในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับประเทศฟิลิปปินส์ พบว่า สตรีชนบททั้งสองประเทศยังคงยึดมั่นต่อภาระงานบ้านอันเป็นบทบาทดั้งเดิมและจะเปลี่ยนไปสู่กิจกรรมนอกบ้านต่อเมื่อสามียินยอมหรือเป็นประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม สำหรับสตรีไทยในชนบทไม่เคยติดต่อกับผู้ทำการเปลี่ยนแปลง ต่อมาสตรีไทยมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมมากขึ้น ส่วนการแก้ไขปัญหามุมชนหรือการร่วมกำหนดโครงการปรับปรุงชุมชนกับคณะกรรมการหมู่บ้าน สตรีไทยมีส่วนร่วมน้อยมาก แต่มีความสนใจติดตามการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้านในกิจกรรมเสริมสร้างสาธารณสุขสมบัติ

นาคเฉลียว ชงนันทวัฒนา (2532: 54-56) ศึกษาสถานการณ์การมีส่วนร่วมของสตรีชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 จังหวัด พบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมการพัฒนาชนบท สตรีส่วนใหญ่มีบทบาทการมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกหรือกรรมการในองค์กรหรือกลุ่มต่างๆ และยังมีส่วนร่วมในการประชุมแสดงความคิดเห็นและร่วมพัฒนาสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิง และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวได้ว่า เกษตรกรทั้งชายและหญิงมีการปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเกษตรกรหญิงได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาททัดเทียมกับเกษตรกรชายมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกร จะต้องมีการคัดเลือกตัวแทนชุมชนที่มีการกระจายให้ครอบคลุมทั้งเพศชายและหญิงเพื่อเข้าไปร่วมพัฒนาในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของชายและหญิงให้ชัดเจนภายใต้การร่วมกิจกรรมการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมและร่วมรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่แบ่งแยกว่าเป็นหญิงหรือชาย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทชาย - หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมจังหวัดเพชรบุรี ได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เกษตรกรชาย - หญิง ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี จำนวนทั้งหมด 540 คน ซึ่งเป็นเกษตรกรในพื้นที่ 3 อำเภอ 4 ตำบล 27 หมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นเกษตรกรชาย 270 คน เกษตรกรหญิง 270 คน รวมเป็น 540 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1.2.1 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตาราง YAMANE ที่มีความคลาดเคลื่อน 5% ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย จำนวน 222 คน แบ่งออกเป็นเกษตรกรชาย 111 คน และเกษตรกรหญิง 111 คน ดังได้แสดงการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น

ในการวิจัยครั้งนี้ให้มีความคลาดเคลื่อน 5% จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} &= \frac{500}{1+500(0.05)^2} \\ &= 222 \end{aligned}$$

1.2.2 สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการสุ่มจากเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอบ้านลาด อำเภอชะอำ ในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 540 คน โดยสุ่มให้ได้เกษตรกรชาย 111 คน และเกษตรกรหญิง 111 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบปลายปิด (Close Ended Question) และแบบปลายเปิด (Open Ended Question) แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

ตอนที่ 2 บทบาทของเกษตรกรชาย - หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี เป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย-หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมจังหวัดเพชรบุรี เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

การทดสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของเครื่องมือ

1) การตรวจหาความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการวิจัยให้คณะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นผู้ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาในแต่ละข้อของคำถาม จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งก่อนนำไปทดสอบหาความเชื่อมั่น

2) การหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลตำหรุ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี จำนวน 10 คน แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่นรายข้อ (Item Analysis) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach 's Alpha) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ที่เท่ากับ 0.93

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่อำเภอเมือง บ้านลาด และชะอำ จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 222 คน แบ่งออกเป็น เพศชาย 111 คน และเพศหญิง 111 คน โดยการนัดหมายเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าว แล้วเดินทางไปสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และบันทึกข้อมูลแล้วนำไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows (Statistical Package for the Social Sciences) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ลักษณะข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมและบทบาทของเกษตรกรชาย-หญิง โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) ค่ามัธยฐานเลขคณิต (Arithmetic Mean) ค่าต่ำสุด (Minimum Value) ค่าสูงสุด (Maximum Value) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

4.2 วิเคราะห์ความแตกต่างของบทบาทเกษตรกรชาย-หญิงในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ค่า t-test

4.3 การวัดระดับบทบาทการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ (1-2-3-4-5) โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงของน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= \frac{4}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น จึงแปลความหมายของน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

1.00 - 1.80	หมายถึง	บทบาทการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด
1.81 - 2.60	หมายถึง	บทบาทการมีส่วนร่วมน้อย
2.61 - 3.40	หมายถึง	บทบาทการมีส่วนร่วมปานกลาง
3.41 - 4.20	หมายถึง	บทบาทการมีส่วนร่วมมาก
4.21 - 5.00	หมายถึง	บทบาทการมีส่วนร่วมมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยและแสดงผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบความเรียงตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 2 บทบาทและความแตกต่างของบทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง

ตอนที่ 3 ปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย-หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

1.1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกรชาย-หญิง

เกษตรกรชายและเกษตรกรหญิง ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนให้เข้ามาเป็นตัวแทนในการวางแผน มีสภาพพื้นฐานทางสังคมและข้อมูลส่วนบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 อายุ เกษตรกรชายประมาณ 1 ใน 3 มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปีและ 41-50 ปี (ร้อยละ 31.5 เท่ากัน) รองลงมาร้อยละ 17.1 มีอายุอยู่ในช่วง 51-60 ปี มีเพียงส่วนน้อยที่มีอายุมากกว่า 60 ปี และมีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี (ร้อยละ 10.8 และร้อยละ 9.1 ตามลำดับ) เกษตรกรชายมีอายุน้อยที่สุด 24 ปี และอายุสูงสุด 74 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 44 ปี

เกษตรกรหญิง ประมาณ 1 ใน 3 (ร้อยละ 36.0) มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี รองลงมาร้อยละ 35.1 มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี มีเพียงส่วนน้อยที่มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี มีอายุอยู่ระหว่าง 51-60 ปี และมีอายุมากกว่า 60 ปี (ร้อยละ 11.7 ร้อยละ 11.7 และร้อยละ 5.4 ตามลำดับ) เกษตรกรหญิงมีอายุน้อยที่สุด 22 ปี และอายุสูงสุด 68 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 42 ปี

1.1.2 ศาสนา เกษตรกรชายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.5) นับถือศาสนาพุทธ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 13.5) ที่นับถือศาสนาอิสลาม เกษตรกรหญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90.1) นับถือศาสนาพุทธมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 9.9) ที่นับถือศาสนาอิสลาม

1.1.3 ระดับการศึกษา เกษตรกรชายมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.1) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา ร้อยละ 23.4 จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีเพียงส่วนน้อยที่มีการศึกษาดำรงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง มัธยมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 5 และจบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 23.4 ร้อยละ 9.9 ร้อยละ 9.0 และร้อยละ 0.9 ตามลำดับ

เกษตรกรหญิงมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.1) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา ร้อยละ 16.2 จบการศึกษาดำรงระดับมัธยมศึกษา มีเพียงส่วนน้อยที่จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 5 และจบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 13.5 ร้อยละ 8.1 ร้อยละ 4.5 และร้อยละ 3.6 ตามลำดับ)

1.1.4 ภูมิอำเภอดี เกษตรกรชายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 92.8) ตั้งรกรากอยู่ในชุมชนมาแต่บรรพบุรุษ มีเพียงร้อยละ 7.2 ที่ย้ายมาจากที่อื่น

เกษตรกรหญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 91.0) ตั้งรกรากอยู่ในชุมชนมาแต่บรรพบุรุษ มีเพียงส่วนน้อย ร้อยละ 9.0) ย้ายมาจากที่อื่น

1.1.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เกษตรกรชายประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 70.3) มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 1-5 คน รองลงมา ร้อยละ 29.7 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 6-10 คน เกษตรกรชายมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด 1 คน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 10 คน โดยมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน

เกษตรกรหญิงประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 73.0) มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 1-5 คน รองลงมา ร้อยละ 26.1 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 6-10 คน มีเพียงรายเดียวเท่านั้นที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 10 คน (ร้อยละ 0.9) เกษตรกรหญิงมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด 1 คน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 12 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน

1.1.6 สถานภาพในครอบครัว เกษตรกรชายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.5) มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว รองลงมาร้อยละ 7.2 เป็นเครือญาติ และมีสถานภาพเป็นผู้อาศัย ร้อยละ 6.3 เกษตรกรหญิงประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 70.3) มีสถานภาพเป็นแม่บ้าน รองลงมาร้อยละ 13.5 เป็นหัวหน้าครอบครัว มีเพียงส่วนน้อยที่เป็นเครือญาติและผู้อยู่อาศัย (ร้อยละ 11.7 ร้อยละ 4.5 ตามลำดับ)

1.1.7 สถานภาพการสมรส เกษตรกรชายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.5) สมรสแล้ว มีเพียงส่วนน้อยที่ยังโสดอยู่ และหย่าร้าง (ร้อยละ 11.7 ร้อยละ 1.8 ตามลำดับ) เกษตรกรหญิงประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 74.8) สมรสแล้ว รองลงมาร้อยละ 17.1 ยังโสดอยู่ และมีเพียงส่วนน้อยที่หย่าร้าง (ร้อยละ 8.1)

1.1.8 ตำแหน่งผู้นำทางสังคม เกษตรกรชายจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 17.1 มีตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้าน รองลงมาร้อยละ 9.0 เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มีเพียงส่วนน้อยที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มอาชีพ และผู้นำกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 6.3 ร้อยละ 6.3 และร้อยละ 3.6 ตามลำดับ)

เกษตรกรหญิง ร้อยละ 7.2 มีตำแหน่งเป็นผู้นำกลุ่มอาชีพ รองลงมาร้อยละ 4.5 เป็นผู้นำกลุ่มทางสังคม มีเพียงส่วนน้อยที่เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน และเป็นผู้ใหญ่บ้าน (ร้อยละ 3.6 ร้อยละ 3.6 และร้อยละ 0.9 ตามลำดับ)

1.1.9 การเป็นสมาชิกสถาบันกลุ่ม เกษตรกรชายประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 62.2) เป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) รองลงมาร้อยละ 39.6 และร้อยละ 27.0 เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ และกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ตามลำดับ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 18.0 และร้อยละ 6.3) ที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มเกษตรกร ตามลำดับ

เกษตรกรหญิงกว่าครึ่ง (ร้อยละ 59.5) เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) รองลงมาร้อยละ 58.6 และร้อยละ 48.6 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและสมาชิกกลุ่มอาชีพ ตามลำดับ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 18.0 และร้อยละ 7.2) ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม สหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร ตามลำดับ

ตารางที่ 4.1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมของเกษตรกรชาย-หญิง

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
อายุ		
≤ 30 ปี	10 (9.1)	13 (11.7)
31-40 ปี	35 (31.5)	39 (35.1)
41-50 ปี	35 (31.5)	40 (36.0)
51-60 ปี	19 (17.1)	13 (11.7)
> 60 ปี	12 (10.8)	6 (5.4)
ต่ำสุด	24	22
สูงสุด	74	68
เฉลี่ย	44.4	41.7
ศาสนา		
พุทธ	96 (86.5)	100 (90.1)
อิสลาม	15 (13.5)	11 (9.9)
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	-	-
เรียนจบต่ำกว่าภาคบังคับ	11 (9.9)	18 (16.2)
จบการศึกษาภาคบังคับ	60 (54.1)	60 (54.1)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
จบการศึกษา ม.3/มศ.3	26 (23.4)	15 (13.5)
จบการศึกษา ม.6/มศ.5	3 (2.7)	4 (3.6)
จบการศึกษาระดับ ปวช./ปวส.	10 (9.0)	9 (8.1)
จบการศึกษาระดับปริญญาตรี	1 (0.9)	5 (4.5)
ภูมิลำเนาเดิม		
ตั้งรกรากมาแต่บรรพบุรุษ	103 (92.8)	101 (91.0)
ย้ายมาจากที่อื่น	8 (7.2)	10 (9.0)
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-5 คน	78 (70.3)	81 (73.0)
6-10 คน	33 (29.7)	29 (26.1)
> 10 คน	- (-)	1 (0.9)
ต่ำสุด	1	1
สูงสุด	10	12
เฉลี่ย	4.6	4.4

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
สถานภาพในครอบครัว		
หัวหน้าครอบครัว	96 (86.5)	15 (13.5)
แม่บ้าน	- (-)	78 (70.3)
เครือญาติ	8 (7.2)	13 (11.7)
ผู้อาศัย	7 (6.3)	5 (4.5)
สถานภาพการสมรส		
โสด	13 (11.7)	19 (17.1)
สมรส	96 (86.5)	86 (74.8)
หย่าร้าง	2 (1.8)	9 (8.1)
ตำแหน่งผู้นำทางสังคม		
กำนัน	- (-)	- (-)
ผู้ใหญ่บ้าน	7 (6.3)	1 (0.9)
สมาชิก อบต.	10 (9.0)	4 (3.6)
กรรมการหมู่บ้าน	19 (17.1)	4 (3.6)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
ผู้นำกลุ่มอาชีพ	7 (6.3)	8 (7.2)
ผู้นำกลุ่มทางสังคม	4 (3.6)	5 (4.5)
การเป็นสมาชิกสถาบันกลุ่ม		
ธกส.	69 (62.2)	66 (59.5)
กลุ่มเกษตรกร	7 (6.3)	3 (7.2)
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	30 (27.0)	20 (18.0)
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	20 (18.0)	65 (58.6)
กลุ่มอาชีพ	44 (39.6)	54 (48.6)

1.2 ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาย-หญิง

1.2.1 อาชีพหลัก

เกษตรกรชายกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.7) มีอาชีพทำไร่เป็นอาชีพหลัก รองลงมา ร้อยละ 39.6 มีอาชีพทำนา มีเพียงส่วนน้อยที่มีอาชีพทำสวนผลไม้ และอาชีพอื่น ๆ (ร้อยละ 1.8 และ 0.9 ตามลำดับ)

เกษตรกรหญิงกว่าครึ่ง (ร้อยละ 51.6) มีอาชีพทำไร่เป็นอาชีพหลัก รองลงมา ร้อยละ 38.7 มีอาชีพทำนา มีเพียงส่วนน้อยที่มีอาชีพทำสวนผัก ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ (ร้อยละ 0.9 เท่ากัน)

1.2.2 อาชีพรอง

เกษตรกรชายประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.5) มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพรอง รองลงมา ร้อยละ 45.9 มีอาชีพรับจ้าง และ (ร้อยละ 26.1) มีอาชีพทำสวนผลไม้ มีเพียงส่วนน้อยที่ทำสวนผัก ค้าขาย ทำนา ทำไร่ ประมง และอื่น ๆ (ร้อยละ 13.5 ร้อยละ 6.3 ร้อยละ 6.3 ร้อยละ 4.5 และร้อยละ 0.9 ตามลำดับ)

เกษตรกรหญิงเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 44.1) มีอาชีพการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง รองลงมา ร้อยละ 43.2 มีอาชีพรับจ้าง มีอาชีพทำสวนผลไม้ และอาชีพทำสวนผัก (ร้อยละ 21.6) เท่ากัน มีเพียงส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพค้าขาย ทำนา และทำไร่ (ร้อยละ 18.9 ร้อยละ 6.3 และร้อยละ 2.7 ตามลำดับ)

1.2.3 จำนวนพื้นที่ถือครอง

เกษตรกรชายเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 43.2) มีจำนวนพื้นที่ถือครองในปัจจุบัน อยู่ระหว่าง 11-20 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 33.4 มีพื้นที่ถือครองในปัจจุบันน้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ มีเพียงส่วนน้อยที่มีพื้นที่ถือครองอยู่ระหว่าง 21-30 ไร่ และมากกว่า 30 ไร่ (ร้อยละ 15.3 และร้อยละ 8.1 ตามลำดับ) เกษตรกรชายมีพื้นที่ถือครองต่ำสุดจำนวน 2 ไร่ มีพื้นที่ถือครองสูงสุด 82 ไร่ และมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 18 ไร่

เกษตรกรหญิงเกือบครึ่ง (ร้อยละ 40.5) มีจำนวนพื้นที่ถือครองในปัจจุบัน ระหว่าง 11-20 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 38.7 มีพื้นที่ถือครองในปัจจุบันน้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ มีเพียงส่วนน้อยที่มีพื้นที่ถือครองอยู่ระหว่าง 21-30 ไร่ และมากกว่า 30 ไร่ (ร้อยละ 14.4 และ 4.6 ตามลำดับ) เกษตรกรหญิงมีพื้นที่ถือครองต่ำสุด 2 ไร่ และมีพื้นที่ถือครองสูงสุด 60 ไร่ และมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 17 ไร่

1.2.4 พื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์

เกษตรกรรายเกือบครึ่ง (ร้อยละ 47.7) มีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ รองลงมาร้อยละ 33.3 มีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์อยู่ระหว่าง 11-20 ไร่ มีเพียงส่วนน้อยที่มีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์อยู่ระหว่าง 21-30 ไร่ และมากกว่า 30 ไร่ (ร้อยละ 15.3 และร้อยละ 3.6 ตามลำดับ) เกษตรกรรายมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์ต่ำสุด 2 ไร่ มีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์สูงสุด 40 ไร่ และมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์เฉลี่ย 2 ไร่

เกษตรกรหญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 44.4) มีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ รองลงมาร้อยละ 38.7 มีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์อยู่ระหว่าง 11-20 ไร่ มีเพียงส่วนน้อยที่มีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์อยู่ระหว่าง 21-30 ไร่ และมากกว่า 30 ไร่ (ร้อยละ 15.3 และร้อยละ 3.6 ตามลำดับ) เกษตรกรหญิงมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์ต่ำสุด 2 ไร่ สูงสุด 60 ไร่ และเฉลี่ย 15 ไร่

1.2.5 พื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์

เกษตรกรรายจำนวนไม่มากนัก (ร้อยละ 12.6) มีพื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ รองลงมาร้อยละ 3.6 เป็นจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในระหว่าง 11-30 ไร่ เกษตรกรรายมีพื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ต่ำสุด 2 ไร่ และสูงสุด 30 ไร่ โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์เฉลี่ย 2 ไร่

เกษตรกรหญิงจำนวนไม่มากนัก (ร้อยละ 10.8) มีพื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ รองลงมาร้อยละ 3.6 เกษตรกรหญิงมีพื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์อยู่ระหว่าง 11-30 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ของเกษตรกรหญิงต่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 20 ไร่ และมีพื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์เฉลี่ย 1 ไร่

1.2.6 พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า

เกษตรกรรายจำนวนน้อย (ร้อยละ 2.7 และร้อยละ 1.8) มีพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าอยู่ระหว่าง 11-20 ไร่ และน้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ ตามลำดับ โดยมีพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าต่ำสุดจำนวน 6 ไร่ สูงสุด 15 ไร่ เกษตรกรรายมีพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าเฉลี่ยเพียงครึ่งไร่

เกษตรกรหญิงเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 1.8) ที่มีพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 11 ไร่ ซึ่งพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าของเกษตรกรหญิงต่ำสุด 9 ไร่ สูงสุด 10 ไร่ เท่านั้น

1.2.7 รายได้ตลอดปี พ.ศ.2543

เกษตรกรรายกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 54.0) มีรายได้ตลอดปีอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 บาท รองลงมาร้อยละ 28.8 และร้อยละ 17.1 มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000

บาท และมากกว่า 100,000 บาท ตามลำดับ เกษตรกรชายมีรายได้น้อยที่สุด 13,000 บาท/ปี สูงสุด 344,000 บาท/ปี และมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 75,513 บาท/ปี

เกษตรกรหญิงกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54) มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000-100,000 บาท รองลงมาร้อยละ 31.5 และร้อยละ 12.6 มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท และมากกว่า 100,000 บาท ตามลำดับ เกษตรกรชายมีรายได้น้อยที่สุด 13,000 บาท/ปี สูงสุด 310,000 บาท/ปี และมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 69,725 บาท/ปี

1.2.8 รายได้จากภาคเกษตรปี พ.ศ.2543

เกษตรกรชายกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55.9) มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท รองลงมาร้อยละ 31.5 มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 – 100,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 12.6) ที่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 100,000 บาท รายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ เกษตรกรของเกษตรกรชายต่ำสุด 10,000 บาท/ปี สูงสุด 320,000 บาท/ปี และมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ เกษตรกรเฉลี่ย 57,378 บาท /ปี

เกษตรกรหญิงกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55.9) มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท รองลงมาร้อยละ 34.2 มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000-100,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 9.9) มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 100,000 บาท เกษตรกรหญิงมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ ต่ำสุด 10,000 บาท/ปี และสูงสุด 801,000 บาท/ปี และมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ เกษตรกรเฉลี่ย 61,078 บาท/ปี

1.2.9 รายได้นอกภาคเกษตรปี พ.ศ.2543

เกษตรกรชายมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 55.9) มีรายได้นอกภาคเกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 10.8) มีรายได้นอกภาคเกษตรอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 บาท เกษตรกรชายมีรายได้นอกภาคเกษตรต่ำสุด 5,000 บาท/ปี สูงสุด 88,600 บาท/ปี และมีรายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 16,848 บาท/ปี

เกษตรกรหญิงมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57.7) มีรายได้นอกภาคเกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 9.0) มีรายได้นอกภาคเกษตรอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 บาท เกษตรกรหญิงมีรายได้นอกภาคเกษตรต่ำสุด 3,000 บาท/ปี สูงสุด 6,700 บาท/ปี และมีรายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 14,962 บาท/ปี

1.2.10 รายจ่ายตลอดปี พ.ศ.2543

เกษตรกรชายเกือบครึ่ง (ร้อยละ 43.2) มีรายจ่ายตลอดปีอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 บาท รองลงมาร้อยละ 29.7 และร้อยละ 27 มีรายจ่ายตลอดปีมากกว่า 100,000 บาท และน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,00 บาท ตามลำดับ เกษตรกรชายมีรายจ่ายของครัวเรือนตลอดปีต่ำสุด 13,000 บาทและมีรายจ่ายตลอดปีสูงสุด 260,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ยตลอดปี 86,234 บาท

เกษตรกรหญิงประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.5) มีรายจ่ายตลอดปีอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 บาท ส่วนอีกครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.4) มีรายจ่ายตลอดปีน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาทและมากกว่า 100,000 บาท เกษตรกรหญิงมีรายจ่ายตลอดปีต่ำสุด 15,000 บาท สูงสุด 366,000 บาท และมีรายจ่ายเฉลี่ยตลอดปี 85,603 บาท

ตารางที่ 4.2 อาชีพหลักและอาชีพรองของเกษตรกรชาย-หญิง

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
อาชีพหลัก		
ทำนา	44 (39.6)	43 (38.7)
ทำไร่	64 (57.7)	65 (51.6)
ทำสวนผลไม้	2 (1.8)	- (-)
ทำสวนผัก	- (-)	1 (0.9)
เลี้ยงสัตว์	- (-)	- (-)
ประมง	- (-)	- (-)
ค้าขาย	- (-)	1 (0.9)
อื่น ๆ	1 (0.9)	1 (0.9)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
อาชีพรอง		
ทำนา	7 (6.3)	7 (6.3)
ทำไร่	7 (6.3)	3 (2.7)
ทำสวนผลไม้	29 (26.1)	24 (21.6)
ทำสวนผัก	15 (13.5)	24 (21.6)
เลี้ยงสัตว์	55 (49.5)	49 (44.1)
ประมง	5 (4.5)	1 (0.9)
ค้าขาย	15 (13.5)	21 (18.9)
รับจ้าง	51 (45.9)	48 (43.2)
อื่น ๆ	1 (0.9)	- (-)

ตารางที่ 4.3 พื้นที่ถือครอง พื้นที่ทำการเกษตรและรายได้ของเกษตรกรชาย-หญิง

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
จำนวนพื้นที่ถือครองในปัจจุบัน		
≤ 11 ไร่	37 (33.4)	43 (38.7)
11-20 ไร่	48 (43.2)	45 (40.5)
21-30 ไร่	17 (15.3)	16 (14.4)
> 30 ไร่	9 (8.1)	7 (6.3)
ต่ำสุด	2	-
สูงสุด	82	60
เฉลี่ย	17.8	16.5
พื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์		
≤ 11 ไร่	53 (47.7)	49 (44.1)
11-20 ไร่	37 (33.3)	43 (38.7)
21-30 ไร่	17 (15.3)	14 (12.6)
> 30 ไร่	4 (3.6)	5 (4.5)
ต่ำสุด	-	-
สูงสุด	40	60
เฉลี่ย	14.6	16.5

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
พื้นที่ทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์		
≤ 11 ไร่	14 (12.6)	12 (10.8)
11-20 ไร่	4 (3.6)	4 (3.6)
21-30 ไร่	4 (3.6)	- (3.6)
> 30 ไร่	- (-)	- (-)
ต่ำสุด	-	-
สูงสุด	30	20
เฉลี่ย	2.4	1.4
พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า		
≤ 11 ไร่	2 (1.8)	2 (1.8)
11-20 ไร่	3 (2.7)	- (-)
21-30 ไร่	- (-)	- (-)
> 30 ไร่	- (-)	- (-)
ต่ำสุด	-	-
สูงสุด	15	10
เฉลี่ย	0.47	0.17

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
รายได้ตลอดปี		
≤ 50,000 บาท	32 (28.8)	35 (31.5)
50,000 – 100,000 บาท	60 (54.0)	60 (54.0)
> 100,000 บาท	19 (17.1)	16 (12.6)
ต่ำสุด	13,000	13,000
สูงสุด	334,000	310,000
เฉลี่ย	75,551	69,725
รายได้จากภาคเกษตร		
≤ 50,000 บาท	62 (55.9)	62 (55.9)
50,000 – 100,000 บาท	35 (31.5)	38 (34.2)
> 100,000 บาท	14 (12.6)	11 (9.9)
ต่ำสุด	-	-
สูงสุด	320,000	801,000
เฉลี่ย	57,378	61,078

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	เกษตรกรชาย (N=111)	เกษตรกรหญิง (N=111)
	(จำนวน) (%)	(จำนวน) (%)
รายได้นอกภาคเกษตร		
≤ 50,000 บาท	62 (55.9)	64 (57.7)
50,000 – 100,000 บาท	12 (10.8)	10 (9.0)
> 100,000 บาท	- (-)	- (-)
ต่ำสุด	-	-
สูงสุด	88,600	64,000
เฉลี่ย	16,848	14,962
รายจ่ายของครัวเรือนตลอดปี		
≤ 50,000 บาท	30 (27.0)	28 (25.2)
50,000 – 100,000 บาท	48 (43.2)	55 (49.5)
> 100,000 บาท	33 (29.7)	28 (25.2)
ต่ำสุด	13,000	15,000
สูงสุด	260,000	366,000
เฉลี่ย	86,234	85,603

ตอนที่ 2 บทบาทและความแตกต่างของบทบาทการมีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริม การเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง

2.1 ขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรชายประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 53.4) และเกษตรกรหญิง ประมาณครึ่งหนึ่งเช่นกัน (ร้อยละ 49.1) มีบทบาทในขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมและยังพบว่าเกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงมีบทบาทในขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.43$ และ 2.26) โดยในขั้นตอนนี้เกษตรกรทั้งชายและหญิงมีบทบาทในการคัดเลือกตัวแทนชุมชนในระดับที่น้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.53$ และ 1.51) ส่วนขั้นการปรับความคาดหวังทั้งเกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงมีบทบาทในเรื่องนี้ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$ และ 3.25) ทั้งนี้ เกษตรกรชายและหญิงมีบทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมแตกต่างกันในทางสถิติโดยทั้งเกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงมีบทบาทในการคัดเลือกตัวแทนชุมชนแตกต่างกัน (ตารางที่ 4.4)

2.2 ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรชายและหญิงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.5 และร้อยละ 95.6 ตามลำดับ) มีบทบาทในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน โดยเกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงมีบทบาทในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.77$ และ 2.70) ซึ่งในขั้นตอนนี้เกษตรกรทั้งชายและหญิงมีบทบาทในการสำรวจทรัพยากรชุมชนในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$ และ 3.75) การสร้างแผนที่ชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.63$ และ 2.32) การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.06$ และ 2.00) การเรียนรู้ระบบการผลิตของชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.55$ และ 2.49) การวิเคราะห์บทบาทชาย-หญิง ในระบบการผลิตในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.48$ และ 2.43) และการเรียนรู้ในระบบเศรษฐกิจเกษตรกรชายและหญิงมีบทบาทในระดับน้อยเช่นกัน ($\bar{X} = 2.50$ และ 2.43) ส่วนการเรียนรู้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ พบว่าเกษตรกรชายและหญิงมีบทบาทในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$ และ 3.27) ทั้งนี้บทบาทของเกษตรกรชายและหญิงในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนไม่มีความแตกต่างกันในทางสถิติ (ตารางที่ 4.4)

2.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรชายและหญิงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.2 และร้อยละ 95.5) มีบทบาทในขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา โดยเกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงมีบทบาทใน

ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.56$ และ 2.33) ทั้งนี้เกษตรกรทั้งชายและหญิงมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$ และ 3.32) การเป็นผู้เขียนรายละเอียดของประเด็นปัญหาในการวิเคราะห์ มีบทบาทในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.32$ และ 2.16) และทั้งเกษตรกรชายและหญิงมีบทบาทในการเป็นผู้นำเสนอปัญหาต่อที่ประชุมในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.77$ และ 1.74) โดยเกษตรกรทั้งชายและหญิงมีบทบาทในขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาไม่แตกต่างกันในทางสถิติ (ตารางที่ 4.4)

2.4 ขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนา

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรชายและหญิงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.2 และร้อยละ 95.5) มีบทบาทในขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนาโดยเกษตรกรชายและหญิงมีบทบาทในขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนาในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.49$ และ 2.41) ซึ่งเกษตรกรชายมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$) ส่วนเกษตรกรหญิงมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$) ในการเป็นผู้เขียนรายละเอียดของประเด็นปัญหาความต้องการพบว่า เกษตรกรทั้งชายและหญิงมีบทบาทในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.03$ และ 1.94) และการเป็นผู้นำเสนอความต้องการต่อที่ประชุมทั้งเกษตรกรชายและหญิงมีบทบาทในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.19$ และ 1.16) นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรชายและหญิงมีปัญหาในขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนา ไม่แตกต่างกันในทางสถิติ (ตารางที่ 4.4)

2.5 ขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.2 และ 95.5) มีบทบาทในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน โดยเกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงมีบทบาทในขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.43$ และ 2.32) ทั้งนี้เกษตรกรชายมีบทบาทในการเป็นผู้เขียนแผนชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.94$) ส่วนเกษตรกรหญิงมีบทบาทในการเป็นผู้เขียนแผนชุมชนในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.80$) ในด้านการเป็นผู้นำเสนอแผนชุมชนต่อที่ประชุม พบว่าเกษตรกรทั้งชายและหญิงมีบทบาทในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.94$ และ 1.83) และในการเป็นผู้ออกความคิดเห็นในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนพบว่าเกษตรกรทั้งชายและหญิงมีบทบาทในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$ และ 3.32) นอกจากนี้เกษตรกรชายและหญิงมีบทบาทในขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชนไม่แตกต่างกันในทางสถิติ (ตารางที่ 4.4)

เกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงเกือบทั้งหมดมีบทบาทในทุกขั้นตอน (ร้อยละ 86.9 และ 86.2) โดยทั้งเกษตรกรชายและเกษตรกรหญิงมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.4 บทบาทการมีส่วนร่วมและความแตกต่างของบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง ในขั้นตอนต่างๆของการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการจัดทำแผน	ระดับการมีส่วนร่วม								
	ชาย				หญิง				t
	มีส่วนร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	มีส่วนร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	
1. ขั้นตอนการเตรียมการจัดทำแผน	53.4	2.43	1.11	น้อย	49.1	2.26	0.98	น้อย	1.184*
1.1 การคัดเลือกตัวแทนชุมชน	55.9	1.53	1.76	น้อยที่สุด	53.2	1.27	1.51	น้อยที่สุด	1.185
1.1.1 เป็นผู้คัดเลือก	17.1	1.83	1.66	น้อยที่สุด		1.06	1.45	น้อยที่สุด	2.005*
1.1.2 เป็นผู้ชี้แนะในการคัดเลือก	39.6	1.23	1.86	น้อยที่สุด	36.0	1.48	1.57	น้อยที่สุด	1.130
1.2 การปรับความคาดหวัง	100	3.32	0.47	ปานกลาง	100	3.25	0.44	ปานกลาง	1.184
2. ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	95.5	2.77	0.53	ปานกลาง	95.6	2.70	0.56	ปานกลาง	0.909
2.1 การสำรวจทรัพยากรชุมชน	100	3.85	0.42	มาก	100	3.75	0.45	มาก	1.073
2.1.1 สำรวจทรัพยากรชุมชน	100	3.77	0.42	มาก	100	3.71	0.45	มาก	1.073
2.1.2 ให้ความคิดเห็นและเสนอแนะ	100	3.93	0.61	มาก	100	3.78	0.58	มาก	1.801
2.2 การสร้างแผนที่ชุมชน	100	2.63	0.65	ปานกลาง	100	2.52	0.61	น้อย	1.063
2.2.1 เป็นผู้เขียนแผนที่ชุมชน	100	2.50	0.77	น้อย	100	2.32	0.63	น้อย	1.525
2.2.2 เป็นผู้ออกความคิดเห็นและเสนอแนะ	100	3.29	0.51	ปานกลาง	100	3.19	0.61	ปานกลาง	1.311

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ขั้นตอนการจัดทำแผน	ระดับการมีส่วนร่วม								t
	ชาย				หญิง				
	มีส่วน ร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความ หมาย	มีส่วน ร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความ หมาย	
2.2.3 เป็นผู้นำเสนอต่อ ที่ประชุมกลุ่ม	88.3	2.11	0.93	น้อย	88.7	2.05	0.89	น้อย	0.442
2.3 การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง	100	2.06	0.48	น้อย	100	2.00	0.59	น้อย	1.362
2.3.1 เป็นผู้นำเสนอต่อ ที่ประชุม	87.4	2.47	1.26	น้อย	87.4	2.39	1.21	น้อย	0.489
2.3.2 เป็นผู้เขียนลง กระดาษฟาง	87.4	1.65	1.08	น้อย ที่สุด	88.3	1.61	1.03	น้อย ที่สุด	0.253
2.4 การเรียนรู้ระบบการ ผลิตของชุมชน	100	2.55	1.54	น้อย	99.1	2.49	0.70	น้อย	1.069
2.4.1 เป็นผู้เขียนข้อมูล ของกลุ่ม	100	2.46	1.90	น้อย	99.1	2.38	0.83	น้อย	0.696
2.4.2 เป็นผู้ให้ข้อมูลใน กลุ่ม	100	3.41	1.53	มาก	99.1	3.31	0.66	ปาน กลาง	1.233
2.4.3 เป็นผู้นำเสนอต่อ ที่ประชุม	87.4	1.79	1.16	น้อย ที่สุด	88.3	1.78	1.17	น้อย ที่สุด	0.057
2.5 การวิเคราะห์บทบาท ชาย-หญิงในระบบการ ผลิต	100	2.48	0.59	น้อย	100	2.43	0.59	น้อย	0.455
2.5.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	100	3.34	0.62	ปาน กลาง	100	3.32	0.57	ปาน กลาง	0.224
2.5.2 เป็นผู้เขียนราย ละเอียดในการ ดำเนินการ	86.5	2.24	1.18	น้อย	88.3	2.12	1.03	น้อย	0.848
2.5.3 เป็นผู้นำเสนอต่อ ที่ประชุม	86.5	1.86	1.21	น้อย	88.3	1.84	1.22	น้อย	0.110

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ขั้นตอนการจัดทำแผน	ระดับการมีส่วนร่วม								t
	ชาย				หญิง				
	มีส่วน ร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความ เหมาะสม	มีส่วน ร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความ เหมาะสม	
2.6 การเรียนรู้ระบบ เศรษฐกิจ	100	2.50	0.56	น้อย	100	2.43	0.06	น้อย	0.462
2.6.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	100	3.40	0.53	ปาน กลาง	100	3.30	0.53	ปาน กลาง	1.263
2.6.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียด	86.5	2.31	1.18	น้อย	86.5	2.19	1.07	น้อย	0.773
2.6.3 เป็นผู้นำเสนอต่อ ที่ประชุม	86.5	1.78	1.19	น้อย ที่สุด	86.5	1.78	1.21	น้อย ที่สุด	0.223
2.7 การเรียนรู้ความสัมพันธ์ ของชุมชนกับองค์กร ต่างๆ	100	3.32	0.47	ปาน กลาง	100	3.27	0.45	ปาน กลาง	0.879
3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา	95.2	2.56	0.51	น้อย	95.5	2.33	0.49	น้อย	0.133
3.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	100	3.38	0.60	ปาน กลาง	100	3.32	0.57	ปาน กลาง	0.799
3.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียด ของประเด็นปัญหา	100	2.32	1.16	น้อย	100	2.16	1.09	น้อย	1.013
3.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ ประชุม	85.6	1.77	1.18	น้อย ที่สุด	86.5	1.74	1.18	น้อย ที่สุด	0.227
4. ขั้นตอนการกำหนดความ ต้องการและความเป็นไปได้	95.2	2.49	0.50	น้อย	95.5	2.41	0.49	น้อย	0.406
4.1 เป็นผู้ให้ข้อมูลและ เสนอแนะ	100	3.89	0.59	มาก	100	3.35	0.58	ปาน กลาง	0.458
4.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียด ของประเด็นความ ต้องการ	100	2.03	1.22	น้อย	100	1.94	1.11	น้อย	0.575
4.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ ประชุม	85.6	1.76	1.19	น้อย ที่สุด	86.5	1.70	1.16	น้อย ที่สุด	0.343

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ขั้นตอนการจัดทำแผน	ระดับการมีส่วนร่วม								t
	ชาย				หญิง				
	มีส่วน ร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความ หมาย	มีส่วน ร่วม (%)	\bar{X}	S.D.	ความ หมาย	
5. ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน	95.2	2.43	0.89	น้อย	95.5	2.32	0.91	น้อย	1.041
5.1 เป็นผู้เขียนแผนฯ	100	1.94	1.21	น้อย	100	1.80	1.05	น้อย ที่สุด	0.889
5.2 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ ประชุม	85.6	1.94	1.42	น้อย	86.5	1.83	1.31	น้อย	0.591
5.3 เป็นผู้ออกความคิดเห็น	100	3.40	0.59	ปาน กลาง	100	3.32	0.65	ปาน กลาง	0.864

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย – หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรชาย-หญิง เกือบทั้งหมด ไม่มีปัญหาในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีเพียงส่วนน้อย ที่มีปัญหาในเรื่องการคัดเลือกตัวแทนชุมชนเข้าร่วมการวางแผน ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมและมีข้อมูลประกอบการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมน้อยเกินไป (ตารางที่ 4.5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย-หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม จากการศึกษพบว่าเกษตรกรชาย-หญิงทั้งหมด ต้องการให้จัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรตามขั้นตอนและกระบวนการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิค PAP (Participatory Assessment and Planning) ต่อไป (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.5 ประเด็นปัญหาต่อการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

N = 111

ประเด็นปัญหา	ความคิดเห็นของชาย		ความคิดเห็นของหญิง	
	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่
1. การคัดเลือกผู้แทนชุมชนไม่ต้องระบุเพศ	105 (94.6)	6 (5.4)	89 (80.2)	22 (19.8)
2. ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนฯ	106 (95.5)	5 (4.5)	90 (81.1)	21 (18.9)
3. ข้อมูลประกอบการจัดทำแผนฯ น้อยเกินไป	111 (100)	- (-)	110 (99.1)	1 (0.9)
4. ไม่มีเวลาร่วมจัดทำแผนฯ อย่างต่อเนื่อง	111 (100)	- (-)	111 (100)	- (-)
5. ขาดการสนับสนุนแผนฯ จากองค์กรและราชการ	111 (100)	- (-)	111 (100)	- (-)

ตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ดำเนินการในขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

N = 111

		ความคิดเห็นของเกษตรกรชาย				ความคิดเห็นของเกษตรกรหญิง				
ขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม	คนในชุมชน	เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง		เจ้าหน้าที่ผู้ไม่เกี่ยวข้อง		คนในชุมชน	เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง		เจ้าหน้าที่ผู้ไม่เกี่ยวข้อง	
		(%)	(%)	(%)	(%)		(%)	(%)	(%)	(%)
1. ขั้นตอนการเตรียมการจัดทำแผน	111	-	-	-	-	111	-	-	-	-
ส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)
2. ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	111	-	-	-	-	111	-	-	-	-
ข้อมูลชุมชน	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)
3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน	111	-	-	-	-	111	-	-	-	-
วิเคราะห์ปัญหา	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)
4. ขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนา	111	-	-	-	-	111	-	-	-	-
ความต้องการพัฒนา	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)
5. ขั้นตอนการทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน	111	-	-	-	-	111	-	-	-	-
ทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง บทบาทชาย-หญิงในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี สามารถสรุปผลอภิปรายในการวิเคราะห์ แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาย - หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม (2) ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย - หญิง ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม (3) ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย - หญิง ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร (4) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย-หญิง ที่เกี่ยวกับการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 540 คน

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ประกอบด้วยเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 222 คน แบ่งเป็นเกษตรกรชาย 111 คน เกษตรกรหญิง 111 คน จากในพื้นที่อำเภอเมืองเพชรบุรี อำเภอชะอำ และอำเภอบ้านลาด

1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาย-หญิง ที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

ตอนที่ 2 บทบาทของเกษตรกรราย – หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี เป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรราย-หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมจังหวัดเพชรบุรี เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล อธิบายลักษณะข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) ค่าต่ำสุด (Maximum Value) ค่าสูงสุด (Minimum Value) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ความแตกต่างของข้อมูลโดยใช้ ค่า-t-test

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรราย – หญิง ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

เกษตรกรรายส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีอายุเฉลี่ยประมาณ 45 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 5 คน ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัวและสมรสแล้ว มีตำแหน่งผู้นำทางสังคมเป็นกรรมการหมู่บ้าน เป็นจำนวนมากสุด มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เกษตรกรรายมากกว่าครึ่งหนึ่งมีอาชีพหลักในการทำไร่ อาชีพรองการเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่ถือครองในปัจจุบันเฉลี่ยประมาณ 18 ไร่ เป็นที่ดินทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์เฉลี่ยรายละ 15 ไร่ เป็นที่ดินทำการเกษตรที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์เฉลี่ยประมาณ 3 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าเฉลี่ยเพียงครึ่งไร่เท่านั้น สำหรับรายได้ของเกษตรกรรายกว่าครึ่งหนึ่งมีรายได้ตลอดปีอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 และเฉลี่ยประมาณ 75,513 บาท และมีรายจ่ายตลอดปีเฉลี่ยประมาณ 86,234 บาท

เกษตรกรหญิงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีอายุเฉลี่ยประมาณ 42 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 5 คน ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านและสมรสแล้ว มีตำแหน่งผู้นำทางสังคมเป็นผู้นำกลุ่มอาชีพมากที่สุด กว่าครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เกษตรกรหญิงกว่าครึ่งหนึ่งมีอาชีพหลักในการทำไร่ อาชีพรองเป็นการเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่ถือครองในปัจจุบันเฉลี่ยประมาณ 17 ไร่ เป็นที่ดินทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์เฉลี่ย 17 ไร่ เป็นที่ดินทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ประมาณ 1 ไร่ สำหรับรายได้ของ

เกษตรกรหญิงมากกว่าครึ่งหนึ่งมีรายได้ตลอดปีอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 บาท โดยเฉลี่ยประมาณ 69,725 บาท และมีรายจ่ายตลอดปีประมาณ 85,603 บาท

1.3.2 บทบาทของเกษตรกรชาย - หญิง ในขั้นตอนการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรี

เกษตรกรชาย-หญิง ประมาณครึ่งหนึ่งมีบทบาทในขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีบทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ อยู่ในระดับน้อย ส่วนในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน เกษตรกรชาย-หญิง เกือบทั้งหมด มีบทบาทในขั้นตอนนี้ ซึ่งมีบทบาทการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ในขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนา และการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน เกษตรกรชาย-หญิง เกือบทั้งหมด มีบทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โดยมีบทบาทการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

ในด้านจากการศึกษาความแตกต่างของบทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย-หญิง ในขั้นตอนต่างๆการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของเกษตรกรทั้งชายและหญิงมีความแตกต่างทางสถิติเพียงขั้นตอนเดียวคือขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกษตรกรชายมีบทบาทการมีส่วนร่วมมากกว่าเกษตรกรหญิง ส่วนในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนา และการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน การวางแผนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ไม่มีความแตกต่างกันในทางสถิติ

1.3.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาย - หญิง เกี่ยวกับการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ปัญหาที่สำคัญของการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม เกษตรกรชาย-หญิง ส่วนใหญ่มีปัญหาในขั้นตอนการเตรียมการก่อนการดำเนินการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการคัดเลือกตัวแทนชุมชน ตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ จากทุกสาขาอาชีพของชุมชนหรือเป็นผู้นำองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน รองลงมาเป็นปัญหาเพียงเล็กน้อยในขั้นตอนการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม และขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ตามลำดับ

เกษตรกรชาย - หญิง ที่มีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม มีข้อเสนอแนะในการคัดเลือกตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมว่า ควรให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการ คัดเลือก และคนในชุมชน

เป็นผู้คัดเลือกเองในด้านการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมจะต้องประชุมชี้แจงรายละเอียดให้คนในชุมชนทราบก่อน และชุมชนจะต้องมีความพร้อมและมีความต้องการที่จะร่วมกันวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมจึงจะประสบผลสำเร็จ

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 มีเกษตรกรชาย-หญิงเพียงส่วนน้อยที่มีตำแหน่งทางสังคมแต่เข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนเกือบทั้งหมด ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากตัวแทนเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจและคาดหวังที่จะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น น่าจะกล่าวได้ว่าการคัดเลือกเกษตรกรชาย-หญิงให้เข้ามาเป็นตัวแทนของเกษตรกรในการวางแผนนั้นไม่จำเป็นต้องเลือกบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมมาเป็นตัวแทนชุมชน อาจจะเป็นบุคคลก็ได้ในชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกโดยคนในชุมชนด้วยความสมัครใจและเป็นผู้ที่มีลักษณะการเป็นผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรที่ต้องมีลักษณะการเป็นผู้นำและเข้ามาด้วยความสมัครใจ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2542: 4)

2.2 เกษตรกรชาย-หญิงเกือบทั้งหมดมีบทบาทการมีส่วนร่วมในเกือบทุกขั้นตอนการวางแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทั้งในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนาและการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน อาจเป็นผลเนื่องมาจากตัวแทนเกษตรกรชาย-หญิงเหล่านี้ได้รับการคัดเลือกมาโดยสมัครใจและกระจายครอบคลุมทั้งชุมชน โดยคัดเลือกชายและหญิงเท่าๆกัน นอกจากนี้อาจเป็นเพราะว่าตัวแทนเกษตรกรชาย-หญิงถูกกำหนดให้เข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วมในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามเทคนิค PAP: ซึ่งได้มีการกำหนดบทบาทในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนไว้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามมีจำนวนเกษตรกรชาย-หญิงเพียงครั้งเดียวที่มีบทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการเตรียมการวางแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและผู้นำในชุมชนจะเข้าไปมีบทบาทในการคัดเลือกมากกว่า

2.3 ถึงแม้เกษตรกรชาย-หญิงจำนวนมากจะเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วมแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม แต่เกษตรกรชาย-หญิงเหล่านี้ก็มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆของการวางแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง อาจมีสาเหตุมาจากการที่เกษตรกรไม่เข้าใจในขั้นตอนต่างๆของกระบวนการ

การจัดทำแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการนำเสนอข้อมูลและอาจเป็นเพราะลักษณะส่วนตัวของเกษตรกรที่ไม่กล้าแสดงออกในที่ชุมชน การเขียนรายงานและการให้ข้อมูล ทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องเข้ามาทำบทบาทนี้แทน

2.4 เกษตรกรชาย-หญิงมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการวางแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการเตรียมการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม แตกต่างกันในทางสถิติ โดยเฉพาะการเป็นผู้คัดเลือกตัวแทนเกษตรกร โดยเกษตรกรชายจะมีบทบาทมากกว่า อาจเป็นเพราะว่าเกษตรกรชายมีสถานะเป็นผู้นำชุมชนมากกว่าเกษตรกรหญิง

2.5 เกษตรกรชาย-หญิงมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการวางแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้ในการพัฒนาและการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน ไม่แตกต่างกันในทางสถิติ ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากการที่เกษตรกรชาย-หญิง ได้รับโอกาสให้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน โดยเป็นไปตามเกณฑ์การคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรที่กำหนดให้ต้องประกอบด้วยตัวแทนเกษตรกรทั้งที่เป็นชายและหญิงจำนวนเท่าๆกัน ระหว่าง 20-30 คนกระจายครอบคลุมทั้งชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร 2542: 4) นอกจากนี้เป็นการสนับสนุนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับมิติชาย-หญิงและการพัฒนาหรือ GAD(Gender and Development) ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนและส่งผลเท่าเทียมกันเป็นการสร้างเสริมพลังอำนาจ (สุธีรา ทอมสัน วิจิตรานนท์ 2544: 2-4)และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ชนิตา จรรยาเทศ (2536: 2) เกี่ยวกับการแจกแจงงานของชาย-หญิงร่วมกันจะช่วยให้เห็นว่าความต้องการและปัญหาของหญิงและชายอาจมีความแตกต่างกัน เนื่องจากทำงานต่างกัน จึงเป็นสาเหตุให้การวางแผนกิจกรรมที่จะแก้ปัญหาโดยรวมตอบสนองความต้องการทั้งหญิงและชายส่งผลให้ทั้งสองกลุ่มมีบทบาทเสมอกัน

3. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยบทบาทชาย – หญิง ในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.1 ในการส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาคในการพัฒนาเกษตรกรทั้งชายและหญิงควรมีการกำหนดให้เกษตรกรหญิงได้มีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น ซึ่งแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรหญิงเข้ามามีบทบาทก็คือการกำหนดตัวแทนชุมชน โดยการคัดเลือกตัวแทนให้มีทั้งชายและหญิง

3.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานในการจัดทำจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะบทบาทของเกษตรกรชาย-หญิง ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดทำแผนเป็นอย่างยิ่ง

3.3 ควรมีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ให้มีความรู้และทักษะในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะต้องเป็นผู้กระตุ้นและอำนวยความสะดวกในการจัดทำแผน (Facilitator) หากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีทักษะที่ดีแล้วจะทำให้เกษตรกรชาย - หญิง มีบทบาทในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

3.4 กรมส่งเสริมการเกษตร ควรสนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์จากแผนการส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามแผน เช่น การสนับสนุนเงินงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์แก่ชุมชน อันจะทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้คนในชุมชนทั้งเพศชายและเพศหญิงมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะทำให้มองเห็นว่าตนเองจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากสิ่งที่ตนทำไป และจะทำให้เกิดแรงจูงใจให้เกษตรกรชาย - หญิง มีบทบาทในกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป

3.5 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ควรกำหนดนโยบายในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับประเทศจะต้องมาจากแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพราะแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมเกิดจากบทบาทของเกษตรกรชาย - หญิง ที่ร่วมคิด พูดยุติตัดสินใจ อย่างเป็นระบบ ในลักษณะล่างขึ้นบน (Bottom up Approach) เพื่อให้โครงการนั้นสามารถนำไปปฏิบัติในท้องถิ่นและตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลเป้าหมายได้อย่างตรงประเด็น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กองฝึกอบรม, กรมส่งเสริมการเกษตร *การวางแผนส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม* กองฝึก
อบรม กรมส่งเสริมการเกษตร 2542
- กุลศิริ อรุณภาคย์ “บทบาทผู้หญิงในชุมชนประมง: กรณีศึกษาบ้านเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี”
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ 2539
- เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา : ศึกษา
เฉพาะกรณีตำบลสหกรณ์นิคม อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” กรุงเทพมหานคร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2536
- คณะกรรมการเฉพาะด้านจัดทำแผนหลักงานสตรี, คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรี
แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี *นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ.2535-
2544)* กรุงเทพมหานคร อมรินทร์ พรินต์ติ้ง 2537
- จรรยา สุวรรณทัต “Women is participation in decision making in arious of publiclife” ใน
*รายงานการวิจัยเรื่องผู้หญิง: ด้านต่าง ๆ ของการตัดสินใจ (กรณีศึกษาของประเทศ
ไทย)* สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2530
(เอกสารประกอบการประชุมผู้เชี่ยวชาญ ขององค์การยูเนสโก 12-16 ตุลาคม 2530)
- เฉลิมพงษ์ มีสมนัย “หน่วยที่ 7 สภาพทั่วไปของชนบท” ใน *เอกสารการสอนการบริหารการพัฒนา
ชนบท เล่มที่ 2* นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช 2538
- ชนิดา จรรยาเพศ “แนวคิดและเครื่องมือในการวิเคราะห์ผลกระทบโครงการที่มีต่อหญิงและชาย”
คณะกรรมการเครือข่ายหัตถกรรมเพื่อการพัฒนาสตรีอีสาน 2538 (อัครสำเนา)
- ชนิดา จรรยาเพศ “มติหญิงชายกับการพัฒนา” คณะกรรมการเครือข่ายหัตถกรรมเพื่อการพัฒนา
สตรีอีสาน 2538 (อัครสำเนา)
- ชาย โพธิสิตา กระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมในครอบครัวด้านบทบาทหญิงชาย : คณะกรรมการ
เครือข่ายหัตถกรรมเพื่อการพัฒนาสตรีอีสาน (อัครสำเนา) 2535
- ฐิติญาร ่องพันธ์ “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยในเขตบางเขน”
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2542

นคร สำเนาพิพ์ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาความมั่นคงพื้นที่อำเภอนาแห้ว
จังหวัดเลย” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2542

นภัส ศิริสัมพันธ์ การศึกษามทบาทหญิงชายในการพัฒนาทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขง
กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2540

นากเฉลียว ชัยนันท์วัฒนา การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในการประเมินผลกิจกรรมพัฒนาเด็กโดย
ครอบครัวและองค์กรสตรี กรุงเทพมหานคร กองวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนา
ชุมชน กระทรวงมหาดไทย 2538

นิรันดร ทัพไชย “การมีส่วนร่วมของสตรีในการจัดการเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร : ศึกษาเฉพาะกรณี
แม่บ้านโครงการพัฒนาเกษตรชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยแอง จังหวัดร้อยเอ็ด”
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ 2536

พงพันธ์ เรือรหิรัญ “หน่วยที่ 12 มนุษย์สัมพันธ์และจิตวิทยาที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกร” ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาด้านการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เล่มที่ 2 นนทบุรี
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2537

พรทิพย์ อังกุลดี “การมีส่วนร่วมของสตรีผู้นำในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจังหวัด
ราชบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ 2539

พิชญดา เรืองเดช “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาอาชีพเสริมของครอบครัว
เกษตรกรในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอคดยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2542

มาฆะ จิตตะสังคะ “รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสตรีชนบทในประเทศไทย” มปท.2522
(อัครสำเนา)

รัชนิกร เศรษฐโร โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด 2532

รุจ ศิริลักษณ์ “หน่วยที่ 6 หลักและวิธีการส่งเสริมการเกษตร” ใน เอกสารการสอนความรู้ทั่วไป
เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร เล่มที่ 1 นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและ
สหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2539

- วิฑูรย์ ปัญญากุล, ดรีชดา ตริมรรคา “บทบาทหญิงชายในระบบการเกษตรกรรมทางเลือก” ใน *บนแผ่นดินชีวิตเดียวกัน* หน้า 25 – 30 กรุงเทพมหานคร เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกและกรีนเนต 2539
- สมศักดิ์ สุริโย “หน่วยที่ 9 การวางแผนและการประเมินผลงานส่งเสริมการเกษตร” ใน *เอกสารการสอนความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร เล่มที่ 2* นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2539
- สุธีรา ทอมตัน วิจิตรานนท์ *แนวทางการสร้างกระแสความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย* กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา 2542
- ศึกษาริการ, กระทรวง *การศึกษาแบบแผนและพฤติกรรมของหญิงไทยชนบท* กรุงเทพมหานคร คุรุสภา 2521
- สุริยา วีรวงศ์ “ครอบครัว การเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของปัญหาและแนวทางแก้ไข” *วารสารวิจัยสังคม* ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (2534)
- เสรี พงศ์พิศ “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน” *มูลนิธิหมู่บ้าน* ปีที่ 3 (มิถุนายน 2543 – มกราคม 2544) หน้า 10-11
- ศุภพร อยู่วัฒน์ “การยอมรับบทบาทของสตรีในทางการเมืองและการปกครอง” *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* 2542
- อวยชัย ชบา “หน่วยที่ 2 ผู้มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชนบท” ใน *เอกสารการสอนการบริหารการพัฒนาชนบท เล่มที่ 1* นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2538
- Kanchanachitra, S. “Factors Related to Community Development in Thai Villages.” Ithaca, New York : Unpublished Master’s Thesis, Cornell University. 1976.
- Kaufman.H.F “Participation Organized Activities.” in *Selected Kentucky Localities: Agricultural*. New York: Experiment Station Bulletins. 1949.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

เรื่อง

บทบาทชาย-หญิง ในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมจังหวัดเพชรบุรี

คำชี้แจง

ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบฟังแล้วผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ต้องการและเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้เกษตรกรผู้ใช้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล

บ้านเลขที่ หมู่ที่ บ้าน ตำบล

อำเภอ จังหวัดเพชรบุรี

สัมภาษณ์วันที่ เดือน พ.ศ. 25..... ณ

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกรที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

1. เพศ () 1. ชาย () 2. หญิง
2. อายุ ปี
3. ศาสนา () 1. พุทธ () 2. อิสลาม
4. ระดับการศึกษา
 - () 1. ไม่ได้เรียนหนังสือ
 - () 2. เรียนจบต่ำกว่าภาคบังคับ (ป.4 / ป.6)
 - () 3. จบการศึกษาภาคบังคับ
 - () 4. จบการศึกษา ม.3/มศ.3
 - () 5. จบการศึกษา ม.6/มศ.5
 - () 6. จบการศึกษา ปวช./ปวส.
 - () 7. จบการศึกษาระดับปริญญา
 - () 8. อื่น ๆ ระบุ.....
5. ภูมิลำเนาเดิมของท่าน
 - () 1. ตั้งรกรากมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
 - () 2. ย้ายมาจากที่อื่น ระบุจำนวนปีที่ย้าย ปี

6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ประจำ แม้บางครั้งจะไปรับจ้างอยู่ที่อื่นชั่วคราวก็ตาม) คน ชาย คน หญิง คน
7. สถานภาพในครอบครัว
- () 1. หัวหน้าครอบครัว
 - () 2. แม่บ้าน
 - () 3. เครือญาติ
 - () 4. ผู้อาศัย
 - () 5. อื่น ๆ ระบุ
8. สถานภาพการสมรส
- () 1. โสด
 - () 2. สมรส
 - () 3. หย่าร้าง
9. อาชีพหลัก (ตอบได้เพียงคำตอบเดียว)
- () 1. ทำนา
 - () 2. ทำไร่ ระบุ
 - () 3. ทำสวนผลไม้ ระบุ
 - () 4. ทำสวนผัก ระบุ
 - () 5. เลี้ยงสัตว์ ระบุ
 - () 6. ประมง ระบุ
 - () 7. ค้าขาย
 - () 8. อื่น ๆ ระบุ
10. อาชีพรอง (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- () 1. ทำนา
 - () 2. ทำไร่ ระบุ
 - () 3. ทำสวนผลไม้ ระบุ
 - () 4. ทำสวนผัก ระบุ
 - () 5. เลี้ยงสัตว์ ระบุ
 - () 6. ประมง ระบุ
 - () 7. ค้าขาย
 - () 8. รับจ้าง

() 9. อื่น ๆ ระบุ

11. จำนวนพื้นที่ถือครองทั้งหมดในปัจจุบัน

1. พื้นที่ทำการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์ ไร่
 2. พื้นที่ทำการเกษตรไม่มีเอกสารสิทธิ์ ไร่
 3. พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า
 4. อื่น ๆ ระบุ
- รวมทั้งหมด

12. รายได้ปี พ.ศ.2544 (ตั้งแต่ ม.ค. - ธ.ค.)..... บาท

12.1 รายได้จากภาคเกษตร

ที่มาของรายได้	พื้นที่/จำนวน	ผลผลิตรวม(หน่วย)	ราคา/หน่วย(บาท)	รวมรายได้(บาท)
1.ทำนา				
2.ทำไร่				
3.ทำสวน ไม้ผล				
4.ทำสวนผัก				
5.เลี้ยงสัตว์				
6.ประมง				
7.อื่น ๆ				

รวมรายได้ในภาคการเกษตร บาท/ปี

12.2 รายได้จากนอกภาคเกษตร

ที่มาของรายได้	พื้นที่/จำนวน	ผลผลิตรวม (หน่วย)	ราคา/หน่วย (บาท)	รวมรายได้ (บาท)
1.เงินเดือนประจำ/บำนาญ				
2.ค่าจ้างชั่วคราว/ค่าแรงงาน				
3.ค้าขาย				
4.ค่าเช่าต่าง ๆ				
5.อื่น ๆ				

รวมรายได้นอกภาคเกษตร บาท/ปี

13. รายจ่ายของครัวเรือนในปี พ.ศ. 2544 (ตั้งแต่ ม.ค. - ธ.ค.)

1. ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพการเกษตร บาท
2. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน บาท
3. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ บาท
- รวมรายจ่ายของครัวเรือนทั้งหมด บาท/ปี

14. ตำแหน่งผู้นำทางสังคม

- () 1. กำนัน
- () 2. ผู้ใหญ่บ้าน
- () 3. สมาชิก อบต.
- () 4. กรรมการหมู่บ้าน
- () 5. ผู้นำกลุ่มอาชีพ ระบุ
- () 6. ผู้นำกลุ่มทางสังคม ระบุ
- () 7. อื่น ๆ ระบุ

15. การเป็นสมาชิกสถาบันกลุ่ม

- () 1. ธ.ก.ส.
- () 2. กลุ่มเกษตรกร
- () 3. สหกรณ์การเกษตร
- () 4. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
- () 5. กลุ่มอาชีพ ระบุ
- () 6. อื่น ๆ ระบุ

**ตอนที่ 2 ท่านมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวางแผนส่งเสริมการเกษตร
ระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม**

รายการ	ระดับการมีส่วนร่วม					
	ไม่ได้ ช่วยทำ	น้อยที่ สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
	0	1	2	3	4	5
1. การคัดเลือกตัวแทนชุมชน	()	()	()	()	()	()
1.1 เป็นผู้คัดเลือกเอง	()	()	()	()	()	()
1.2 เป็นผู้ชี้แนะในการคัดเลือก	()	()	()	()	()	()
2. การปรับความคาดหวังโดยให้เกษตรกรเขียน ความเข้าใจในการร่วมการวางแผน	()	()	()	()	()	()
3. การสำรวจทรัพยากรชุมชน	()	()	()	()	()	()
3.1 สำรวจทรัพยากรชุมชน	()	()	()	()	()	()
3.2 ให้ความคิดเห็นและเสนอแนะ	()	()	()	()	()	()
4. การสร้างแผนที่ชุมชน	()	()	()	()	()	()
4.1 เป็นผู้เขียนแผนที่ชุมชน	()	()	()	()	()	()
4.2 เป็นผู้ออกความคิดเห็นและเสนอแนะ	()	()	()	()	()	()
4.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่ม	()	()	()	()	()	()
5. การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน	()	()	()	()	()	()
5.1 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	()	()	()	()	()	()
5.2 เป็นผู้เขียนลงกระดาษฟาง	()	()	()	()	()	()
6. การเรียนรู้ระบบการผลิตของชุมชน	()	()	()	()	()	()
6.1 เป็นผู้เขียนข้อมูลของกลุ่ม	()	()	()	()	()	()
6.2 เป็นผู้ให้ข้อมูลในกลุ่ม	()	()	()	()	()	()
6.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	()	()	()	()	()	()
7. การวิเคราะห์บทบาทชาย-หญิงในระบบ การผลิต	()	()	()	()	()	()
7.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	()	()	()	()	()	()
7.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียดในการดำเนิน กิจกรรมการผลิต	()	()	()	()	()	()
7.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	()	()	()	()	()	()

รายการ	ระดับการมีส่วนร่วม					
	ไม่ได้ ช่วยทำ	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
	0	1	2	3	4	5
8. การเรียนรู้ระบบเศรษฐกิจของชุมชน	()	()	()	()	()	()
8.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	()	()	()	()	()	()
8.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียด	()	()	()	()	()	()
8.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	()	()	()	()	()	()
9. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กร ต่างๆ	()	()	()	()	()	()
10. การค้นหาปัญหาและความจำเป็นในการ พัฒนา	()	()	()	()	()	()
10.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	()	()	()	()	()	()
10.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียดของประเด็น ปัญหา	()	()	()	()	()	()
10.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	()	()	()	()	()	()
11. การค้นหาความต้องการและความเป็นไปได้ ใน การพัฒนา	()	()	()	()	()	()
11.1 เป็นผู้ให้ข้อมูลและเสนอแนะ	()	()	()	()	()	()
11.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียดความต้องการ	()	()	()	()	()	()
11.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	()	()	()	()	()	()
12. การจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชน	()	()	()	()	()	()
12.1 เป็นผู้เขียนแผนฯ	()	()	()	()	()	()
12.2 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	()	()	()	()	()	()
12.3 เป็นผู้ออกความคิดเห็น	()	()	()	()	()	()

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีส่วนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับ

ชุมชนจังหวัดเพชรบุรี

1. ท่านคิดว่าปัญหาต่อไปนี้จะปัญหาต่อการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมใช่หรือไม่และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

หัวข้อปัญหา	ไม่ใช่	ใช่	ข้อเสนอแนะ
	1	2	
1. การคัดเลือกผู้แทนชุมชนไม่ต้องระบุเพศ	()	()	
2. เวลาในการจัดทำแผนฯ จำนวน 3 วันมากเกินไป	()	()	
3. ข้อมูลประกอบการจัดทำแผนฯ น้อยไป	()	()	
4. ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนฯ	()	()	
5. ไม่มีเวลาร่วมจัดทำแผนฯ อย่างต่อเนื่อง	()	()	
6. ขาดการสนับสนุนแผนฯ จากองค์กรและราชการ	()	()	
7. อื่น ๆ ระบุ	()	()	

2. ท่านคิดว่าการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ควรทำอย่างไร

ขั้นตอนการวางแผน	ทำแบบเดิม	เจ้าหน้าที่ทำเอง	ผู้นำตัวเอง	ผู้นำร่วมกับคนในชุมชนทำ	เจ้าหน้าที่ร่วมกับผู้นำชุมชนทำ	เจ้าหน้าที่ผู้นำชุมชนคนในชุมชนร่วมกันทำ
	1	2	3	4	5	6
1.การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	()	()	()	()	()	()
2.การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน	()	()	()	()	()	()
3.การกำหนดความต้องการ	()	()	()	()	()	()
4.ความเป็นไปได้ในการพัฒนา	()	()	()	()	()	()
5.การเขียนแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม	()	()	()	()	()	()

3. การคัดเลือกผู้แทนชุมชนในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
ควรทำอย่างไร

- () 1. ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้คัดเลือก
- () 2. ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้คัดเลือก
- () 3. คนในชุมชนเป็นผู้คัดเลือก
- () 4. ให้มีการสมัครเข้าร่วมกิจกรรม
- () 5. อื่น ๆ ระบุ

4. ข้อเสนอแนะในการวางแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ
.....
.....
.....

5. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข

**บทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตร
ระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย - หญิง**

ภาคผนวก ข

บทบาทการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรชาย - หญิง

ชาย (N=111)

หญิง (N=111)

ขั้นตอนการจัดทำแผน	บทบาทการมีส่วนร่วม											
	ชาย						หญิง					
	มี (%)	น้อยที่สุด (%)	น้อย (%)	ปานกลาง (%)	มาก (%)	มากที่สุด (%)	ไม่มี (%)	น้อยที่สุด (%)	น้อย (%)	ปานกลาง (%)	มาก (%)	มากที่สุด (%)
1. ขั้นตอนการเตรียมการจัดทำแผน	53.4	6.8	4.7	22.3	8.1	11.3	49.1	6.8	4.5	26.1	6.3	5.4
1.1 การคัดเลือกตัวแทนชุมชน	55.9	12.6	18.0	10.8	-	14.4	53.2	14.4	18.0	13.5	-	7.2
1.1.1 เป็นผู้คัดเลือก	17.1	1.8	-	-	-	15.3	7.2	-	-	-	-	7.2
1.1.2 เป็นผู้ชี้แนะในการคัดเลือก	39.6	12.6	0.9	10.8	-	15.3	36.0	12.6	-	16.2	-	7.2
1.2 การปรับความคาดหวัง	100	-	-	67.6	32.4	-	100	-	-	74.8	25.2	-
2. ขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	95.5	8.1	14.6	41.8	30.3	0.7	95.6	8.9	15.8	44.3	26.3	0.3
2.1 การสำรวจทรัพยากรชุมชน	100	-	-	22.5	77.5	-	100	-	-	28.8	71.2	-
2.1.1 สำรวจทรัพยากรชุมชน	100	-	-	22.5	77.5	-	100	-	-	28.8	71.2	-
2.1.2 ให้ความคิดเห็นและเสนอแนะ	100	-	-	22.5	62.2	15.3	100	-	0.9	27.0	64.9	7.2
2.2 การสร้างแผนที่ชุมชน	100	-	12.6	54.1	33.3	-	100	-	13.5	61.3	25.2	-
2.2.1 เป็นผู้เขียนแผนที่ชุมชน	100	-	67.6	15.3	17.1	-	100	-	73.0	18.9	8.1	-
2.2.2 เป็นผู้ออกความคิดเห็นและเสนอแนะ	100	-	0.9	-	68.5	30.6	100	-	1.8	12.1	25.2	-
2.2.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่ม	88.3	0.9	54.1	31.5	1.8	-	88.7	0.9	58.6	27.9	0.9	-

ขั้นตอนการจัดทำแผน	บทบาทการมีส่วนร่วม											
	ชาย						หญิง					
	มี (%)	น้อยที่สุด (%)	น้อย (%)	ปานกลาง (%)	มาก (%)	มากที่สุด (%)	ไม่มี (%)	น้อยที่สุด (%)	น้อย (%)	ปานกลาง (%)	มาก (%)	มากที่สุด (%)
2.3 การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน	100	-	0.9	68.5	30.6	-	100	0.9	1.8	73.0	24.3	-
2.3.1 เป็นผู้นำเสนอข้อที่ประชุม	87.4	-	43.2	16.2	27.9	-	87.4	0.9	44.1	19.8	22.5	-
2.3.2 เป็นผู้เขียนลงกระดาษฟาง	87.4	43.2	11.7	31.5	0.9	-	88.3	44.1	16.2	27.0	0.9	-
2.4 การเรียนรู้ระบบการผลิตของชุมชน	100	0.9	-	56.8	42.3	-	99.1	2.7	-	56.8	39.6	-
2.4.1 เป็นผู้เขียนข้อมูลของกลุ่ม	100	12.6	44.1	27.9	15.3	-	99.1	11.7	44.1	35.1	8.1	-
2.4.2 เป็นผู้ให้ข้อมูลในกลุ่ม	100	-	1.8	55.0	43.2	-	99.1	0.9	2.7	56.8	38.7	-
2.4.3 เป็นผู้นำเสนอข้อที่ประชุม	87.4	41.4	0.9	44.1	0.9	-	88.3	44.1	-	42.3	1.8	-
2.5 การวิเคราะห์บทบาทชาย-หญิงในระบบ	100	0.9	2.7	55.0	41.4	-	100	1.8	0.9	59.5	37.8	-
2.5.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	100	1.8	2.7	55.0	40.5	-	100	0.9	2.7	59.5	56.0	-
2.5.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียดในการดำเนินงานกิจกรรมการผลิต	86.5	1.8	48.6	18.9	17.1	-	88.3	3.6	55.0	20.4	9.0	-
2.5.3 เป็นผู้นำเสนอข้อที่ประชุม	86.5	37.8	0.9	45.0	2.7	-	88.3	42.3	1.8	38.7	5.4	-
2.6 การเรียนรู้ระบบเศรษฐกิจชุมชน	100	0.9	0.9	55.9	42.3	-	100	1.8	0.9	56.8	40.5	-
2.6.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	100	-	1.8	56.8	41.4	-	100	-	3.6	62.2	34.2	-
2.6.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียด	86.5	1.8	41.4	27.0	16.2	-	86.5	1.8	44.1	33.3	7.2	-
2.6.3 เป็นผู้นำเสนอข้อที่ประชุม	86.5	41.4	-	43.2	1.8	-	86.5	44.1	-	38.7	3.6	-
2.7 การเรียนรู้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับองค์กรต่างๆ	100	-	-	67.6	32.4	-	100	-	-	73.0	27.0	-

ขั้นตอนการจัดทำแผน	บทบาทการมีส่วนร่วม											
	ชาย						หญิง					
	มี	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด	ไม่มี	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
3. ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา	95.2	27.0	2.1	46.5	19.5	-	95.5	30	0.6	50.1	14.7	-
3.1 เป็นผู้ให้ข้อมูล	100	1.8	0.9	55.0	42.3	-	100	1.8	-	63.1	35.1	-
3.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียดของประเด็นปัญหา	100	40.5	2.7	41.4	15.3	-	100	45.0	0.9	46.8	7.2	-
3.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	85.6	38.7	2.7	43.2	0.9	-	86.5	43.2	0.9	40.5	1.8	-
4. ขั้นตอนการกำหนดความต้องการและความเป็นไปได้	95.2	33.0	0.6	41.4	20.1	-	95.5	34.2	0.6	45.0	15.6	-
4.1 เป็นผู้ให้ข้อมูลและเสนอแนะ	100	1.8	-	55.9	42.3	-	100	1.8	-	59.5	38.7	-
4.2 เป็นผู้เขียนรายละเอียดของประเด็นความต้องการ	100	56.8	-	27.0	16.2	-	100	56.8	-	36.0	7.2	-
4.3 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	85.6	40.5	1.8	41.4	1.8	-	86.5	44.1	1.8	39.6	0.9	-
5. ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน	95.2	32.6	4.2	32.6	24.6	1.2	95.5	34.2	5.3	37.5	17.3	1.2
5.1 เป็นผู้เขียนแผนฯ	100	56.8	10.8	15.3	16.2	0.9	100	56.8	15.3	19.8	7.2	0.9
5.2 เป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม	85.6	40.5	-	27.9	16.2	0.9	86.5	43.2	-	34.2	8.1	0.9
5.3 เป็นผู้ออกความคิดเห็น	100	0.9	1.8	55.0	41.4	0.9	100	2.7	0.9	58.6	36.9	0.9
รวม	86.9	21.5	5.3	36.9	20.6	2.6	86.2	22.8	5.4	40.6	16.0	1.4

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายสุนทร เข้มศรี
วัน เดือน ปีเกิด	10 มิถุนายน 2503
สถานที่เกิด	อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	สสب. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2527
สถานที่ทำงาน	สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
ตำแหน่ง	นักวิชาการเกษตร